

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

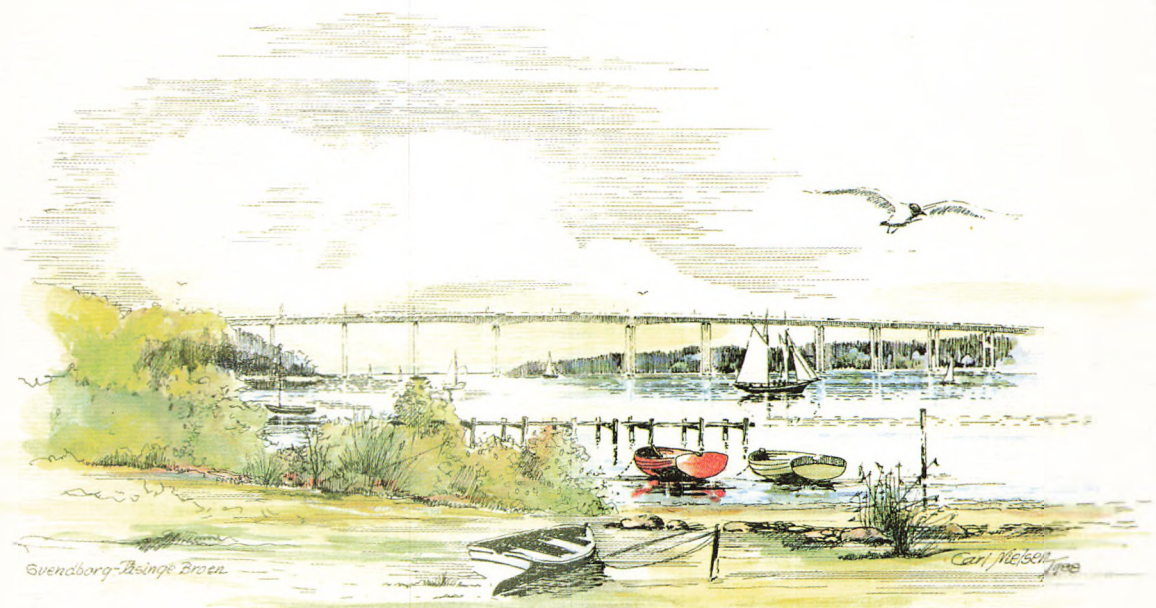
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TÅSINGE ÅRBOG 2006

Svendborg-Tåsinge Breen

Carl Nielsen 1900

TÅSINGE MUSEUMSLAUG

Til medlemmer af Tåsinge Museumslaug!

Glem ikke giroblanketten i bogen, men indbetal
beløbet inden fristens udløb.

Skal pengene sendes, så brug helst indbetaling til postvæsenet,
da der ved andre former for betalingsoverførsler er konstateret
manglende navn på indbetaleren.

Sådanne tilfælde medfører unødige rykkerskrivelser
og eventuel udeblivelse af næste årbog!

TÅSINGE ÅRBOG 2006

Udgivet af
TÅSINGE MUSEUMSLAUGS FORLAG

Redaktion:
Tåsinge Museumslaugs Årbogsudvalg

ISBN 87-89921-15-1

Bogens tilrettelægning:
Erik Hansen, Tåsinge

Reproduktion, sats og tryk
Isager, Svendborg (6221 3160)
Skriften er 11 punkt Garamond

Omslag:
210 g Tre Kroner, og papiret 115 g MultiArt Closs

Indbinding:
Back og Bruun Bogbinderi A/S, Odense

Ekspedition:
Tåsinge Museumslaug
Udflyttervej 29
5700 Svendborg
Tlf. 6254 1022
e-mail: udflytte@post9.tele.dk

Omslagets forside:
Broen over Svendborgsund,
set fra stranden ved Vindeby

Tegnet af
Carl Nielsen, 1988

Indholdsfortegnelse

Forord <i>Af Poul Rasmussen</i>	5
Vikinger i Vindeby <i>Af Per O. Thomsen</i>	6
Morfar og hans Biograf Glade dage – og aft'ner i halvmånens skær <i>Af Lars og Poul Eriksen</i>	20
Fra arkivets gemmer	48
Bjerreby Mølle <i>Af Svend Højte</i>	57
Spredte træk om oplevelser på Tåsinge under besættelsen 1940-45 <i>Af Niels Mortensen</i>	64
Fra færge til bro – at mindes, nu 40 år efter	69
Nyt fra arkivet	76
Mindeord om Arne Skovbo Asmussen <i>Af Erik Hansen</i>	77
Nyt fra museet	77
Hvordan får du kontakt til Tåsinge Museumslaug	79
Praktiske oplysninger	80

– Vær med til at værne om vor ø-kultur...

Forord

af Poul Rasmussen

Midt på sommeren læser jeg i ugeavisen "Øboen" en artikel, som omhandler et stort-stilet projekt, udtænkt i midten af krigsårene, som i al sin enkelthed gik ud på at inddæmme store dele af det sydfynske øhav.

Tanken om et sådan projekt, som ville gøre Langeland, Ærø og Tåsinge til en stor sammenhængende – Tiø, som planen var at kalde den - får en til at tænke på skælske avis-skriverier placeret på datoen 1. april.

Men i 1942 var det en virkelig og endda meget seriøs plan. Udsigten til de indvundne hektar agerjord og arbejde til mange mænd i mange år var så afgjort velkommen i de økonomiske trængte krigsår.

At enestående naturværdier så ville være gået tabt, er i sig selv en grufuld tanke – men jeg kan ikke lade være med at fantasere om, hvilken indflydelse dette projekt ville have haft på vores historie – ja, i høj grad vores lokalhistorie her på øen.

Hvis Tåsinge var blevet en lille navnløs klat i denne enorme ø's nordøstlige hjørne – havde så viljen og lysten til at bevare vores lokale islæt og historie kunnet stå distancen?

Havde en mand som Povl Fredholm bevarer iveren for at indsamle effekter fra Tåsinge til glæde for eftertiden, så vi i dag kan præsentere et lille unikt museum på toppen af Bregninge?

Alt dette er kun tanker udsprunget af en artikel i øboen – men for mig bekræfter det vigtigheden af at bevare vidnesbyrdene om vores fortid. Vi kan lære af fortidens fejltrin og succeser, men kun hvis vi husker at bevare historien om dem. Vores museum og ikke

mindst vores lokalarkiv gør det så fortrinligt.

Årbogen er et godt middel til at viderebringe fortællinger fra Tåsinges fortid.

At man efter udgivelsen af første årgang i 1987 mere end fordoblede medlemstallet i museumslauget, taler sit eget sprog.

Lad os derfor glæde os over, at vi nu kan fejre 20 års jubilæum for udgivelsen af "Tåsinge årbog".

Årbogen 2006 indeholder artikler, som omhandler tiden helt tilbage fra vikingetiden til et godt stykke ind i efterkrigsårene.

Vi kan læse om udgravningerne af et utal af vikingegrave i Vindeby. Per Thomsen fortæller i den indledende artikel om resultaterne af de arkæologiske undersøgelser, der blev påbegyndt i 2005 på markerne vest for Sundhøj.

Brødrene Lars og Poul Hagen Eriksen beretter i en levende skildring om deres opvækst i og omkring Biografen i Bregninge.

Og Bjerreby mølles historie fortællers fra første halvdel af 1700 – tallet op til 1965.

Fisker Niels Mortensen giver et indblik i krigstidens fortrædeligheder med rationeringerne, brændselsgeneratorer og 20 graders frost.

Fyrreåret for indvielsen af Svendborgsundbroen bliver markeret med en lille billedkavalkade – Fra færge til bro.

Alt dette krydret med fotos fra øen, som Erik Hansen med vanlig sikker hånd har fundet frem fra arkivets gemmer.

Med disse ord ønskes I god læsning.

Vikinger i Vindeby

af Per O. Thomsen

Svendborg Kommune gjorde i 2004 klar til en større udstykning af parcelhusgrunde nord for Solvej i Vindeby. I den forbindelse gjorde Svendborg og Omegns Museum opmærksom på muligheden for, at der på den knap 10 ha store mark kunne forekomme arkæologisk interessante fund. Vi havde ud fra en vurdering af terrænforhold og tidligere iagttagelser i overfladen en stærk mistanke om, at marken gemte levn fra Danmarks oldtid. Derfor foreslog vi kommunen, at der indledningsvis blev foretaget en arkæologisk forundersøgelse. Efter moden overvejelse fandt kommunen det mest formålstjenligt at få undersøgt forholdene nærmere, og en forundersøgelse kunne derfor sættes i værk fra august til oktober 2004.

Forundersøgelsen formede sig som en række af lange omtrent nord-syd gående grøfter, lagt med 20 meters mellemrum. I alt blev udlagt 2,5 km søgegrøfter, der sammenlagt dækkede et areal på 6.325 m² (fig. 1). Ved hjælp af grøfterne fandt vi et større bopladsområde med rester af huse på den nordøstlige del af marken, mens der sydvestligt på marken blev fundet jordfæstegrave. At der lå huse, havde vi sådan set forventet. At der også lå grave på marken, kom som en meget stor, men behagelig overraskelse.

Med forundersøgelsen kunne vi konkludere, at museets mistanke var velbegrundet. Vi kunne også konkludere, at der var behov for at følge op med egentlige udgravninger i de to hjørner af marken, inden der kunne anlægges nye veje og bygges huse (fig. 2).

Udgravningerne blev påbegyndt i februar 2005 og afsluttedes i juni måned. I alt udgravede vi omkring 13.000 m² fordelt med 10.000 m² på bopladsen og 3.000 m² på gravpladsen.

Bopladsen

Til trods for, at der kunne afdækkes et betydeligt areal af bopladsen, var der ikke tale om en total udgravning. Bopladsen eller samlingen af gårde har nemlig oprindelig strakt sig langt ind under Solvej og over mod Sundhøjsskolen. Den udgravede del af pladsen dækker således kun en mindre del af en større landsby – en enkelt gård bestående af et langhus og fire mindre forrådshuse foruden staklader og hegn (fig. 3).

De udgravede huse stammer formentlig fra vikingetiden, men en helt sikker datering afventer yderligere analyser.

Helt ekstraordinært afdækkede vi desuden tre små sulehuse fra yngre stenalder. Der er ikke meget tilbage af dem; kun de indvendige tagbærende stolper, og de har formentlig ikke været mere end 10-12 meter lange. De ligger sammen med to affaldsgruber med keramik, som kan dateres til omkring 3.000 f.Kr. Huse fra denne periode af oldtiden er særdeles sjældne i det sydfynske, så vi har god grund til at glæde os over den uventede »bifangst«.

Fig. 1. Oversigt over søgegrøfterne på marken i efteråret 2004 (foto. Per O. Thomsen)

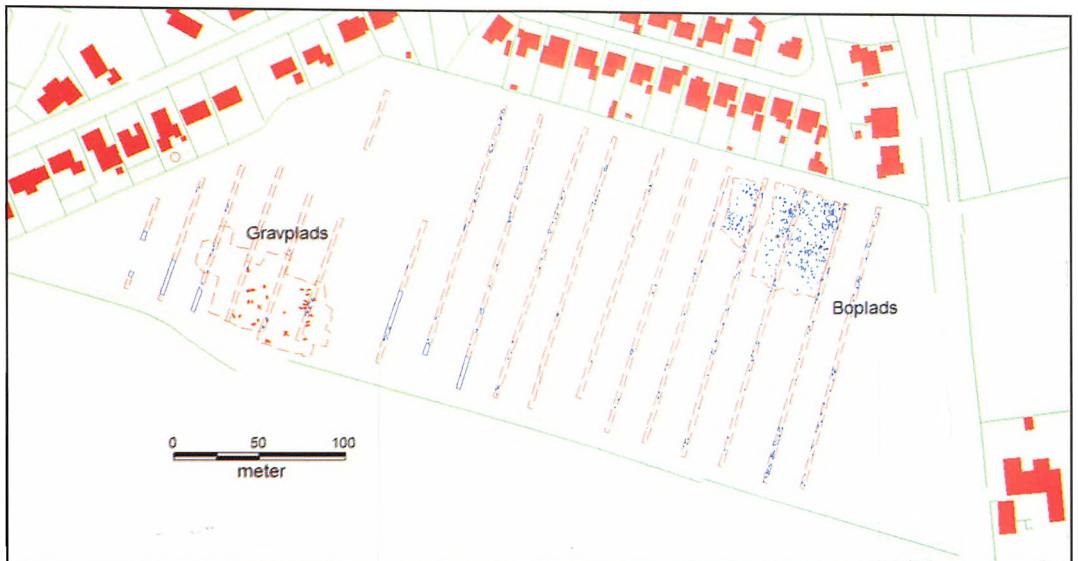

Fig. 2. Oversigtsplan over søgegrøfter og de udgravede områder.

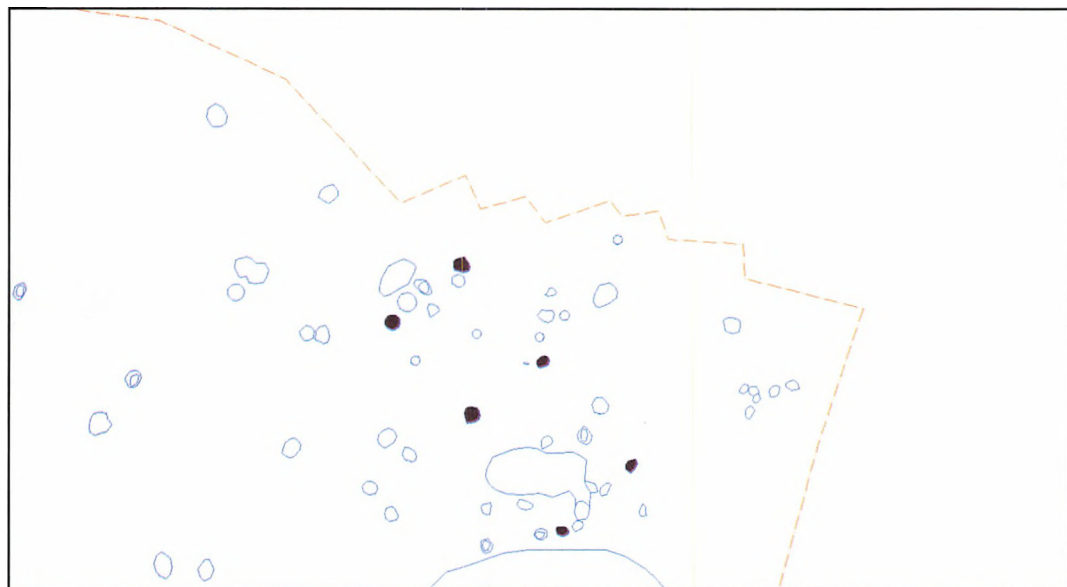

Fig. 3. Lille forrådshus på bopladsen. Kun sporene efter de dybe, indvendige tagbærende kan ses.

Fig. 4. Det samlede antal grave på området.

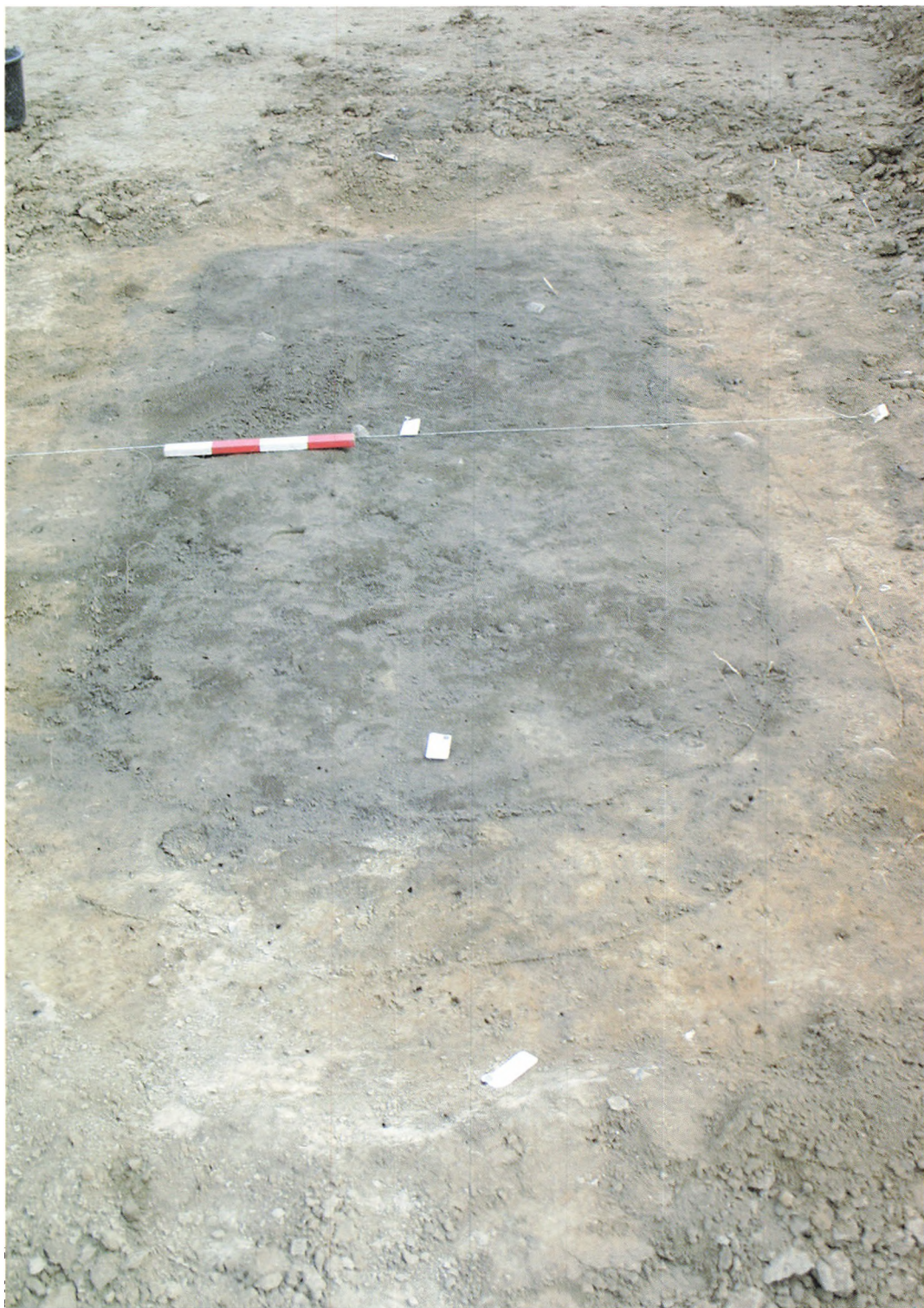

Fig. 5. En af gravene, som den så ud under mulden. (fot. Per O. Thomsen)

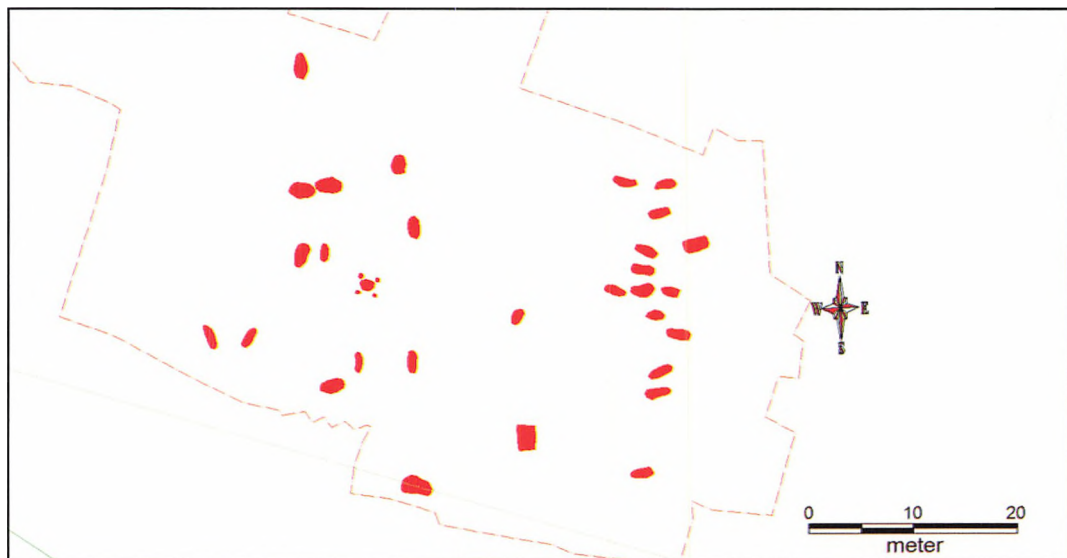

Fig. 6. Oversigt over grave med spor efter formuldede kister.

Gravene

I denne artikel er det imidlertid gravene, vi skal se nærmere på. Allerede det faktum, at der var tale om jordfæstegrave tæt på Svendborgsund, havde skærpet vores interesse. Alt tydede nemlig på, at der var tale om grave fra vikingetiden – og det viste sig at holde stik.

Vi fandt i alt 29 jordfæstegrave, der aftegnede sig som rektangulære, mørke pletter mod den lysere, lerede undergrund (fig. 4). Pletterne målte omkring 2 m x 1 m i fladen (fig. 5).

Ligesom tilfældet var med bopladsen, er gravpladsen heller ikke totalt udgravet. De undersøgte grave udgør kun en mindre del af en større gravplads på stedet. Flere ligger endnu tilbage på nabomarken, og her får de lov til at ligge i fred, indtil de måske engang i fremtiden trues af ødelæggelse. Til den tid må museet atter rykke ud.

I 17 af gravene fandtes spor efter trækister. De fleste var 180 cm lange, mens et lille antal kun målte 160 cm. Bredden var typisk omkring 50 cm, men enkelte var overraskende smalle, kun 35 cm. Her har man måtte klemme liget godt sammen for at få plads (fig. 6).

I de 12 kisteløse grave har den afdøde været svøbt i et klæde og er derefter lagt direkte i jorden.

Kisterne kunne ses som tynde, mørke striber efter det formuldede træ (fig. 7). I et enkelt tilfælde kunne vi se, at kisten havde haft lodrette, næsten forkullede planker i gavlen.

Hovedparten af gravene lå orienteret øst-vest, som det er meget normalt i vikingetiden, men hele 11 var orienteret nord-syd.

Gravene fordelte sig i to grupper, hvor der i den østlige gruppe var 14 grave. De var bemærkelsesværdigt nok alle placeret øst-vest. Det var i øvrigt også i denne gruppe, at stør-

Fig. 7. Grav med spor efter kisten. I vestenden ses rester af kraniet. (foto. Per O. Thomsen)

Fig. 8. Kiste, hvor man i bunden kan se skyggen af den gravlagte, svøbt i et klade. (fot. Per O. Thomsen)

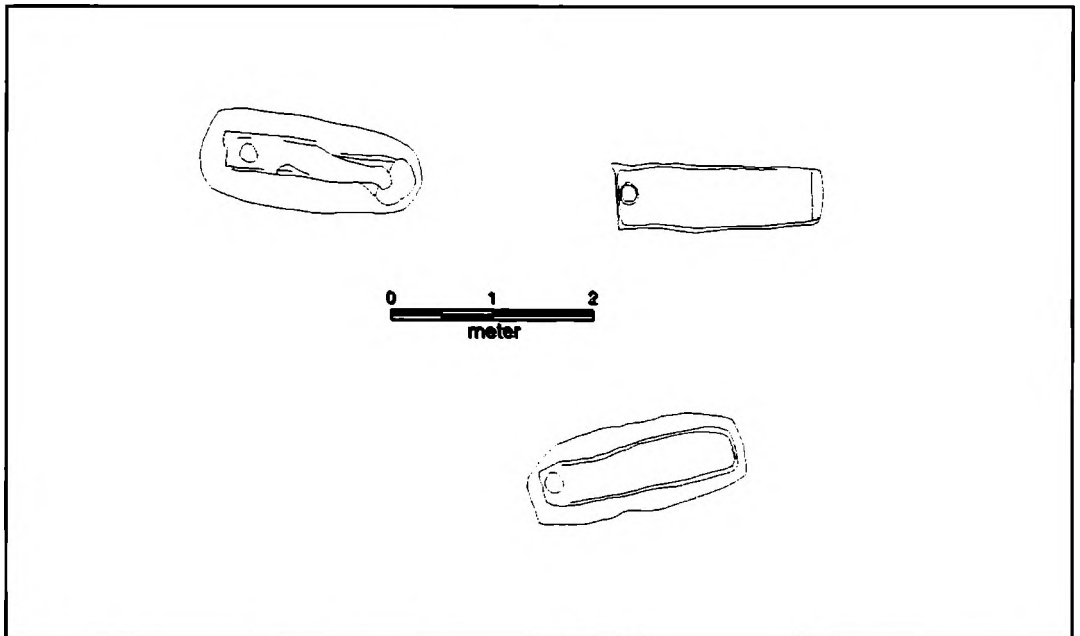

Fig. 9. Plan over kister med kranier bevaret.

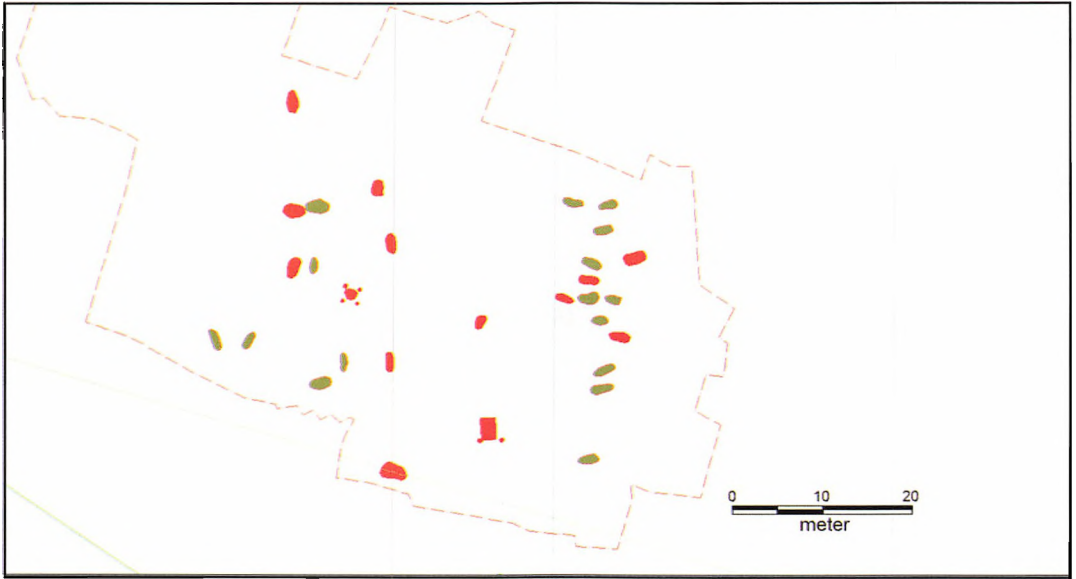

Fig. 10. Oversigt over gravene, hvor de med rødt markerede indeholder gravgaver. De mørke markeringer er grave uden gravgaver.

Fig. 11. Oversigt over udgravningsfeltet med soldet i forgrunden. (fot. Per O. Thomsen)

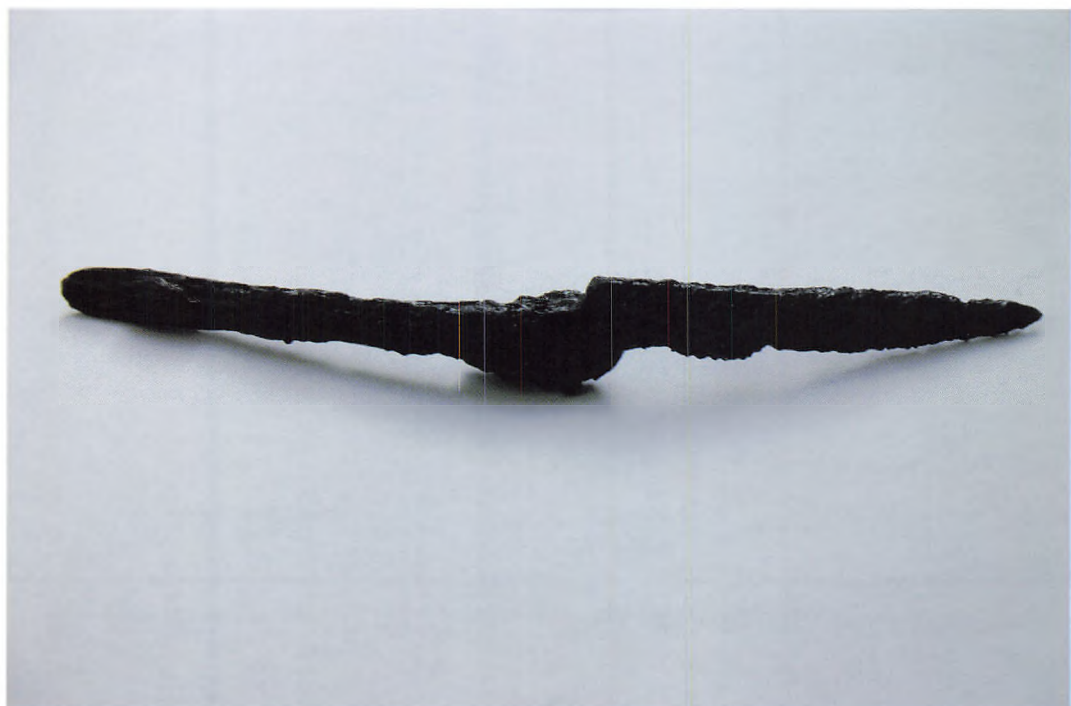

Fig. 12. Jernkniv fra en af gravene. (fot. Per O. Thomsen)

stedelen af kisterne blev fundet, nemlig 13 stykker.

I den vestlige gruppe var hovedparten af gravene orienteret nord-syd.

Skeletter var ikke bevaret på stedet, men der forekom dog alligevel fragmenter af skeletter i syv grave. De lå alle i kister i den østlige gruppe og bestod hovedsagelig af bløde rester af kranier. Enkelte tænder blev også fundet. I en enkelt grav kunne hele liget ses, men kun som en skygge på kistens bund (fig. 8). Her kunne det imidlertid ses, at liget var svøbt i et klæde og lagt på siden med benene trukket op under kroppen.

Fragmenterne af kranierne viste, at de gravlagte var placeret med hovedet i vestenden (fig. 9).

Gravgaver

Gravene udmærkede sig ikke ved et righoldigt indhold af gravgaver. Kun i 13 grave havde den døde fået gravgaver med sig, hvorimod de resterende 16 grave var uden fund (fig. 10). Det er vi helt sikre på, fordi vi soldede (sigtede) al jord fra gravene (fig. 11). I øvrigt er det interessant, at kun ganske få grave i den østlige gruppering er udstyret med gravgaver.

Den almindeligste gravgave var jernkniven. I alt 11 personer var gravlagt med en kniv. Fire havde oven i købet fået to knive med sig (fig. 12).

I en af gravene med kniv fandtes desuden også et bæltespænde af jern, hvorpå kunne ses aftryk af et vævet stofbælte. I en anden grav med kniv lå kniven sammen med en lille

Fig. 13. Lille hvæssesten med hul til ophængning i bælte. (fot. Villy Nielsen)

hvæssesten (fig. 13). Både hvæssesten og kniv var placeret midt i graven, ved bæltet.

I en af de grave, hvor den gravlagte havde fået to knive med i graven, lå der også et forstenet søpindsvin.

To grave med gravgaver adskiller sig lidt fra de øvrige ved ikke at indeholde knive, men derimod glasperler. I en af de nord-sydvendte grave bestod gravgaverne af et lille sølvspænde og tre blå glasperler (fig. 14, fig. 15). Den anden grav indeholdt tre glasperler, en ravperle og en perle af bjergkrystal, men derudover intet andet (fig. 16).

Et meget bemærkelsesværdigt træk ved gravene er i øvrigt, at der i 18 grave er fundet brændte knogler. Der er tale om ganske små stykker, som afgjort ikke tilhører den gravlagte.

De hvidbrændte benstykker ligger spredt ud over gravene og udgør dermed en del af et muligt døderitual. En foreløbig og meget foreløbig vurdering af de brændte ben antyder, at der kan være tale om brændte menneskeknogler, hvilket ikke gør mysteriet mindre. På nuværende tidspunkt er det imidlertid ikke muligt at give en meningsfyldt forklaring på fænomenet.

Fig. 14. Søluspænde. (fot. Villy Nielsen)

Fig. 15. Blå glasperler. (fot. Villy Nielsen)

Fig. 16. Glas-, rav- og bjergkrystalperler. (fot. Per O. Thomsen)

Dødehus

Endnu et særligt træk ved gravpladsen skal fremhæves, nemlig tilstedeværelsen af et »dødehus« eller »kulthus«. Midt på gravpladsen, næsten midt mellem de to grupperinger af grave, fandt vi en lille kvadratisk bygning. Den består kun af fire stolper, som står med en indbyrdes afstand af to meter (fig. 4, fig. 17). Mellem stolperne ligger et gulv- eller kulturlag. Om huset har haft vægge er ikke til at afgøre.

Vi kalder bygningen for et »dødehus«, selvom vi ikke kender den nøjagtige funktion. Blev det eksempelvis brugt, når en afdød skulle ligge på »lit de parade«? Vi ved

det ikke. Der hersker dog ingen tvivl om, at huset hører med til gravpladsen og indgik i dødekulten.

I alle fire stolper er fundet hvidbrændte benstykker som i gravene, og i en af stolperne er fundet en jernkniv – måske et husoffer?

Datering

En nøjagtig datering af de enkelte grave indenfor vikingetiden er endnu ikke mulig. Vi kan derfor ikke afgøre, om alle gravene er nogenlunde samtidige, eller om der er stor forskel i alder. Umiddelbart kunne man få den tanke, at der må være forskel på de to grupperinger af grave, da de både ligger adskilt og er orienteret forskelligt. For at få afgjort det

Fig. 17. Dødehuset under udgravning. (fot. Per O. Thomsen)

spørgsmål, må vi have hjælp af naturvidenskaben. Derfor har vi da også udtaget prøver til kulstof 14 dateringer. Vi har sendt trækul fra gravene til analyse, men afventer endnu resultaterne.

Enkelte tegn på en mulig aldersforskel har vi imidlertid allerede. En enkelt kulstof 14 analyse er nemlig behandlet færdig, og derfor ved vi, at en af gravene i den vestlige gruppe er anlagt i sidste halvdel af 800-tallet e.Kr. Sølvspændet, som er fundet i en grav fra den østlige gruppe, kan vi ud fra ornamentikken med nogen rimelighed placere i begyndelsen af 900-tallet e.Kr. Måske er der således tale om grave, som er anlagt inden for blot to generationer, men hvor gravenes orientering og måske også gravritualerne ændres fra den ene generation til den anden. Endnu er det dog rene spekulationer. Vi må væbne os med tålmodighed lidt endnu.

Afslutning

De undersøgte grave rummer et væsentligt forskningspotentiale, når alle analyser foreligger. Det skyldes, at vikingetidens grave er uhyre sjældne på Sydfyn. Der går år og dag i mellem, at vi finder deres grave. I det hele taget er fund fra vikingetiden ikke hyppige i vores område, mærkværdigt nok. Den nærmeste parallel til Vindebygravene ligger i Rantzausminde, hvor Nationalmuseet og Svendborg Museum i 1930'erne og 1940'erne udgravede en række jordfæstegrave på en skræning ned mod Svendborg Sund. Der var skeletter bevaret i gravene, men gravgaver var der kun få af. Dateringen falder også i 800-tallet, og følgelig kan de to landsbyers mennesker, rent teoretisk i hvert fald, have kendt hinanden. Fra gravpladsen i Vindeby har der været frit udsyn til gravpladsen i Rantzausminde og omvendt.

Fig. 18. Udgravningen er afsluttet, gravene er tomte. (foto. Per O. Thomsen)

Gravene vil altså på længere sigt give os mulighed for at komme lidt tættere på den lokale viking. For man kan ikke lade være med at spørge: Hvem er de mennesker, som er gravlagt her for mere ned 1000 år siden?

Gravgaverne giver måske et fingerpeg om, at det var almindelige bønder og ikke krigere. De var bestemt ikke fattige, men heller ikke overdådigt velhavende. De sørgede for, at jorden og dyrene blev passet, mens andre drog på handels- eller plyndringstogter.

Stormandens eller høvdingens grav ligger der sikkert endnu – og venter på at blive fundet.

Biografi

Per O. Thomsen, født 1952. Er cand. phil og ph.d i arkæologi fra Århus Universitet, ansat som museumsinspektør på Svendborg Museum.

Morfar og hans biograf

glade dage – og aft'ner i halvmånens skær!

af Lars og Poul Eriksen

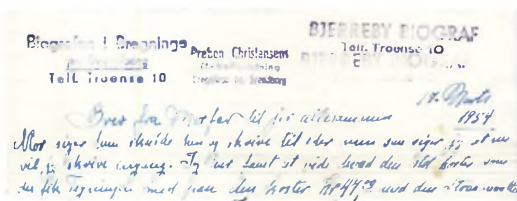
Indledning

Dette er en beretning om Preben Christensen og "Bregninge Biograf", og hvad der sådan "gik for sig" på Tåsinge i tiden fra midten af 1940'erne - ca. 1956 og set især fra børne- og teenagerhøjde. Men det er klart, at for at få lidt styr på det hele, har vi måttet alliere os med go'e gamle tøsinger såvel som med familie og venner, der i den periode har haft deres gang på øen, og som samtidig kendte til og/eller havde arbejdet sammen med Preben i og omkring biografen - og følt sig godt underholdt. Alle disse medhjælpere - samt tekniske assistenter og litteraturhenvisninger mv. er oplistet efter artiklen.

Vi har valgt at skrive bredt om landsbysamfundet og dets miljø for at genskabe den unikke ramme, hvori livet i og omkring biografen udfoldede sig. Og vi har tillige genbrugt tidligere offentliggjort materiale både i billede og skrift for at dokumentere, hvad det var, der egentlig foregik i den periode. Da film er billeder, har det været oplagt at medtage en hel del billeder og illustrationer, for de er med til at huske tiden, festen og farverne. Nogle vil måske savne billeder af deres yndlingsfilm, og det ville da ha' været dejligt - men helt umuligt - at få det hele med.

Ferie på Tåsinge

Hver sommer var vi (fire børn - født i årene 1939 - 44 i København) med vores forældre på ferie hos mormor og morfar i Bregninge på toppen af Tåsinge. Og at der var noget at glæde sig til, ku' vi jo se - og hen ad vejen læse i morfars muntre breve. Efterhånden som vi

Typisk indledning på et brev fra morfar til familien i København.

voksede op, var vi også på juleferie og nogle gange på påske- eller efterårsferie på skift - uden forældre. Det var dejligt, sjovt og - jah! Helt eventyrligt.

Og noget nær det bedste var oplevelserne i og omkring morfars biograf. Der var komedie, tragedie, fest og ballade – og stjernestøv.

Morfars tegnestil. Han selv er gengivet efter erindringen af forfatterne.

I sommeren 1954 flyttede vi fra København til Søby Skole på Tåsinge og var dermed endnu tættere på mormor og morfar og hans biograf, indtil hans alt for tidlige død i 1955.

Bregninge By

Som sagt: Der var dejligt deroppe. Det var jo lang tid, før de der "fremskridtsfolk" havde skåret "bakkerne" i stykker for at hjælpe biltrafikken. Og videre snorlige midt igennem den hyggelige lille by med den naturligt bakkede og snoede landevej. Og de havde tilmed fjernet morfars go'e gamle huse.

Bakkerne var et El Dorado. Der var firben, som tabte halerne, "sandrutchebaner" - som man også kunne kolbøtte ned ad. Der var "talerstol": 3 kæmpe sten dannede et lille rum, og en fjerde var det højt hævede gulv. Der var træer og krat og mere eller mindre giftige buske at skjule sig i. Men bedst af alt: Et lille rimelig fladt plateau - med mange græstotter og lidt færre muldvarpeskud - til fodbold sammen med vores legekammerater: Leif og "Peter Manni" (nede fra grusgraven i Ny Nyby)

og lidt senere: "Knuddi" fra Knudsbølle. Vi knoklede, afprøvede hinanden og brækkede kravebenet. Ellers hed det både "bonderøv" og "københavnerv" du savner din moars papa, du ligger i vuggen og skrider mama".

Oppe i en lun "gryde" eller nede på hjørnet - over for kroen - bag det lille sprøjtehus mødte vi "spritteren": Onkel Peter fra Jylland. Han hilste os for det meste (hvis han da ikke lå og sov) med at fremsige en remse - sådan noget som: "Jeg er onkel Peter fra Jylland, jeg har gået over sø og land, for at ende med at bede om en skilling?". Engang fyldte vi drenge en tom ølflaske med saltvand. Hans glæde for den overrakte gave var stor, men raseriet, da han smagte indholdet, var større. Den dag i dag ka' vi ikke rigtig huske, hvem af os der fandt på det. Alligevel viste han os alle sine emblemer og medaljer og andet habengut.

Bregninge Bakker med et kig ned til kroen og biografen helt ude til højre.

Og vi fik lov til at snuse rigtig godt ind af hans spritflaske. Rundt omkring og op til landevejen var der kro og andedam og skole og præstegård. Der var frk. Fredholms købmandsbutik - hvor man ku' købe alting for mindre end en krone. Og kirke med tårn og udsigt og klokker og hvælvinger til at kravle ovenpå. Og en kirkegård. Den var farlig!!

Et kæmpestort frugtpakkeri, en mølle, to bondegårde, nogle husmandssteder og små og større huse med dyr, børn, voksne, gamle mennesker og skæve ditto. Ikke langt fra Bregninge - nemlig nede i Gl. Nyby - havde vi en anden oase. Her boede onkel Anders og faster Ellen (morfars søster) på "Stærgården" - lige over for gadedammen. Sikke vi ku' boltre os. Vi fik aldrig skæld ud og måtte gerne æde os fede i den dejligste hjemmelavede mad - som hang oppe under loftet.

Morfar

Morfar havde to huse. Det gamle stråttækte bindingsværkshus - med beboelse i den ene ende og sadelmagerværksted i den anden. Da det så blev fjernet fra overfladen i 1953, flyttede han og mormor ind i det nyere hvidkalkede hus ved siden af. Det havde de som nygifte ladet bygge i 1916. Og her var der indrettet møbelbutik med to store butiksvinduer. I det største af dem og lige ud til landevejen blev der løbende opklæbet plakater og billeder fra de aktuelle filmforevisninger i biografen omme bag Bregninge Kro.

Som indfødt tøsing - efterkommer af bl.a. Rasmus Hansen (Krølle) og vistnok 5. generation i det førnævnte "gamle stråttækte" i Bregninge - blev han døbt Preben Even Laurits Christensen. Han voksede op i en musikglad håndværkerfamilie. Tidligere

Bregninge Gade med det hvide hus – og plakaten i udstillingsvinduet.

havde der endda været dansestue i huset - med sand på gulvet - hvor hans farfar, Chresten Krølle spillede op til dans for piger og karle. Musikglæden gik i arv, idet Laurits Christensen (Prebens far) ved siden af sit sadelmagerarbejde ofte var ude at spille. Og Preben spillede med, for han havde lært at spille både violin og klarinet.

Laurits Christensen.

*Morfar (i midten) og to kammerater
- med smøger og kortspil.*

Han blev udlært i sadelmager-tapetserer faget og arbejdede som svend i Odense, inden han tog "på valsen", hvor han arbejdede i Tyskland (Hamburg, München, Berlin og Dresden) og lidt i Schweiz.

Sin musikinteresse stivede han samtidig af med studeren på Berlin Musikkonservatorium, og han bestod en prøve på musikkonservatoriet i Dresden. Men ingen mester kunne ansætte ham, hvis han skulle bruge fire timer om dagen på studiet. Han søgte et stipendium på 500 kr., men fik afslag.

Hjemme igen arbejdede han sammen med sin far i sadelmagerværkstedet, som han så senere drev videre - men efterhånden mest med møbelpolstring. Og her i Bregninge mødte han kroejer Sørensens datter Meta. De fik et barn, som fik navnet Birte og noget senere blev mor til os fire.

Morfars glæde ved musik fik ham engageret på mange måder: Med Tåsinge Spillemandsorkester til utallige baller, bryl-

Martin Ust Preben Christensen

Kl. 20,05

Ældre dansemusik

*Radioensemblet
Dirigeret af Preben Christensen*

lupper, høstgilder mv. Som solist eller i orkestre - til koncerter. Han spillede til private fester, byfester og nogle gange i radioen.

Hans musikglæde smittede af på familie og venner. I det private var han enormt gæstfri. Alle blev budt indenfor. Fra vagabond til de "lidt højere på strå siddende". Det ku'

godt overraske vores mormor, men hun gik alligevel i gang med at kokkerere. Så blev der dækket op til frokost, og snakken gik. Der var kolde og lune retter og en sjælden gang øl og snaps. Morfar havde den vane - måske fordi han ikke ville afbryde konversationen - at række sin lange arm ud over bordet. Så måtte vi andre forsøge at finde ud af, hvad han nu skulle ha'. Sommetider blev sådanne hyggelige frokoster afsluttet med musik: Morfar på violinen og med vores mor på klavér - af og til suppleret med hendes sang.

Trods mange aktiviteter og dermed indtjeningsmuligheder var økonomien ofte helt i bund. Morfars og mormors gæstfrihed, gratis arbejde, måske omdeling af fribilletter mv. har drænet pengekassen ind imellem.

Måske stammer hans interesse for film fra Berlin, hvor han havde "mødt" fænomenet. Senere i stumfilm-tiden i "BIO" ved jernbanen i Svendborg, hvor han akkompagnerede filmene. Når toget af og til passerede under forestillingerne - med al sin tuf-tuf-tuf-tuf og prusten, så gav han - på violin - og klavervirtuosen fru Orloff (gift med redaktionssekretæren på Svendborg Avis og veninde med vores mormor) den en ekstra spand kul for at overdøve støjen, og omvendt: Når et tog kørte hen over lærredet, så blev det ledsaget af "togmusik".

Kulturen på Tåsinge

Det er vist ikke forkert at mene, at Biografen i Bregninge og senere filialen i Bjerreby lukkede et hul på det kulturelle område. Det var ikke så tit, at folk samledes til underholdning, adspredelse, oplysning og fest, men set over et år var der alligevel ting og sager på tapetet.

Var man barn, kunne det f.eks. som skoleafslutning fra Bregninge Skole være skovtur med hesteforspand og i karet, som var pynetet med bøgegrene - og med morfar i en af vognene spillende og gestikulerende med sin klarinet. Så gik det ned ad Vornæsvejen og ud til Skovballe Kro, med medbragt mad og

sommerlege i krohaven. Og der var naturligvis juletræsfest - hver jul.

Men det bedste var at stå nede ved landevejen - f. eks. i Bregninge - eller som Eluf (urmagerens søn) oplevede det: I Lundbykrydset! Notere bilnumre, når der var færgetræk med 15-20 biler i rap. Der var også konkurrence: Hvem kunne først genkende bilmærker, når de nærmede sig derude fra det fjerne. Og enkelte var rigtig skrappe til at tjekke nummerplader og stedfaste bilerne geografisk. Og hurra, hvis man fik en udenlandsk! Eller var den fra Langeland? Indimellem var der fri bane, og så flokkedes børn og høns på vejen indtil næste færgetræk.

Og her kom også karlene ned i middagspausen, for det ku' jo hænde, at et bilsammenstød var på vej.

Endnu sjovere var det om søndagen, for så var der rigtig mange dernede - især dér hvor sammenstødene skete. Så mange, at der var en, der så en fordel i at placere et ishuse der i nærheden.

Konfirmanderne havde deres nye fotoapparater med, for det var fed underholdning! Bedre end "Blue Boys". Om eftermiddagen tyndede det noget ud i forsamlingen, for nu nærmede eftermiddagsforestillingen i biografen sig, og børnene i 5 -11 års alderen begav sig på vej. De måtte sjældent være med om aftenen.

Og så var der sport: Fod-, hånd-, rund-, lang- og stikbold og en sjælden gang atletik på Vindeby og Lundby "stadions". På sidstnævnte passede Karl Krogh banen og pumpede og snørede boldene, og af og til fik han piben i klemme i snoringen.

Til Sankt Hans var der fest, taler og bål mange steder. I Nørreskoven helt ude ved vandet blev der bygget en platform, og der blev råbt og skreget og stampet og danset, så brædderne gyngede. Gymnastikforeningen havde i øvrigt nogle badehuse derude, og drengene fik sig nogle "fede" kig ind til "det frække", ved at poppe nogle knaster ud.

I forsamlingshusene var der dilettant-teater en gang om året, foreningsbal, høstbal og spillegilde. Også på kroerne - naturligvis. Og når der var gang i den på dansegulvet, var det ofte med Holmskovs Orkester eller Rasmus Skov og hans spillemænd. I Skovballe var det vist nok Poul Ejner, han hed - ham med harmonikaen!

Sidst men ikke mindst havde bibliotekerne i Landet og i Troense ret travlt med udlån og indhentning af al slags litteratur. Der blev arrangeret foredrag og hjulpet til med aktiviteter i mange sammenhænge.

En af disse blev en kæmpe kulturel begivenhed. Det var kort efter, at vi var flyttet til Tåsinge. Den initiativrige dyrlæge Petersen og hans medarbejdere i biblioteket i Landet havde sat en mægtig festival - om Tåsinges historie fra stenalderen og helt ind i fremtiden - i scene i Bregninge Bakker i sommeren 1954. Det var vist noget med, at biblioteket havde jubilæum. Lillesøster og så os to blev udnævnt til messedrenge - sammen med en hel masse andre fromme børn. Pastor Juul Sørensen var klædt ud som "Kingo" og fremsagde hellige budskaber, som vi så messede til. Storebror derimod var voldsom Vender - en rigtig slagsbror, som sejrede, og var derfor med til at grundlægge Vindeby. Men lærer Toftegårds drenge - som vi netop havde mødt, de kunne bare det hele, for de - samt et par andre ækvilibriste - var fremtidens folk: På ethjulede cykler og med blinkende cykellygter gav de opvisning på den øverste bakketop - på en til formålet opbygget mini-træbane omkranset af kulørte el-pærer i hele farveskalaen. Det har sikkert været flot, men hold da kæft, hvor irriterende!

Et par strofer af den hyldest, som stenalderfolket - på den langt senere såkaldte "Thorseng" - opløftede til deres solgud står stadig stærkt:

"Git Solar vill shina ok varma så fina!

Enhuer sjunga sen Song, vui lefvuer kon een Gong, vui deyja te Slut!"

Biografen i Bregninge

Mange år senere - under besættelsen i begyndelsen af 40'erne - fik han den gode idé, at der måtte noget mere underholdning til. Folk gik jo ikke ligefrem rundt og grinede højt dengang. Og skulle man absolut i biografen, så ku' det godt ta' mere end en halv dag at komme til Svendborg og tilbage igen og på hovedet i seng.

Omme bag ved Bregninge Kro var der en lille tilbygning - krosalen. Den blev brugt til selskab, juletræs- og høstfest, spillegilder, udstilling fra husflidsskolen m.m. Men kunne den da ikke også være velegnet til at vise film i? Det mente morfar, og han indgik lejekontrakt med kroejeren og fik den udbygget med operatørrum, "billetkontor" og "toilet" samt "pissoir". Selve salen var ca. 10 x 15 meter og indrettet med stolerækker - kasseret inventar fra "Windsor" eller "Rialto" - to biografer på Frederiksberg. Morfar kendte ejeren og fik dem billigt. Der kunne være ca. 13 rækker med 12-13 siddepladser i hver, og de stod så tæt, så nogle sad med knæene presset ind i bænken foran. Bagest en sofarække - dvs. 3 lettere udrangerede sofaer i forlængelse af hinanden. Alt i alt plads til ca. 175 personer. Oppe i hjørnet ved siden af sofa nr. 3 stod der en kakkellovn, og et par meter over "sofarækken" var der to små huller i væggen ud til operatørrummet: Det ene til lysbilleder og det andet til filmfremvisningapparatet. I modsatte ende ind mod kroen var lærredet monteret med fratrækkeligt tæppe foran og højtaleranlægget bagved. Der var højt til loftet: Først 3 meter mur op til tagremmen og så yderligere 4 meter op til kippen i midten, og delt i to skrånende tagflader. Taget blev holdt oppe af en konstruktion af jernrør - udvendig dækket af blikplader og indvendig af finérplader. I facaden ud til vejen mod nord var der to vinduer på hver sin side af udgangen: En dobbeltdør inspireret af islamisk kunst (søjler med kupler på)

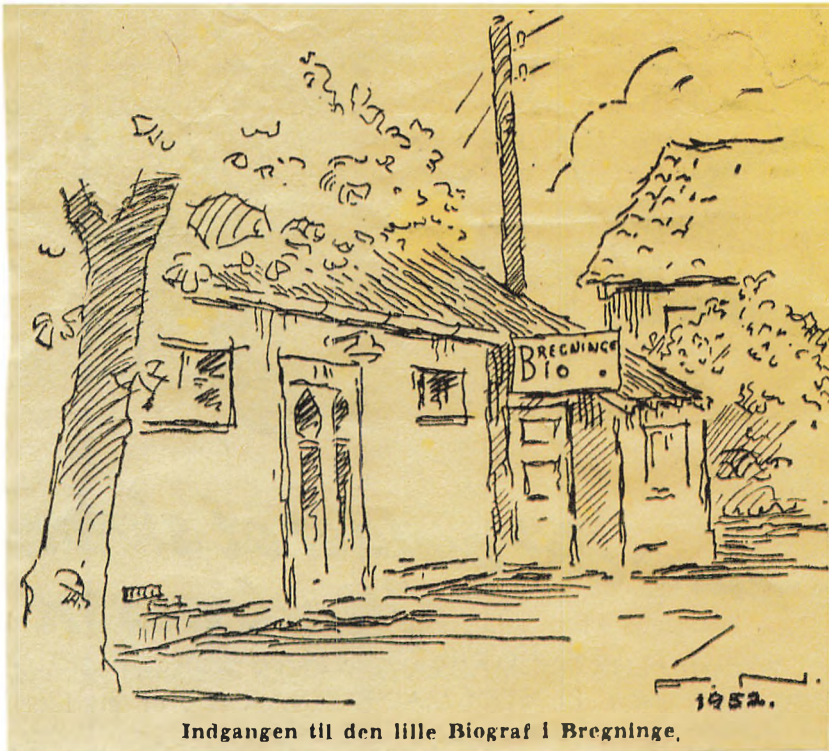
og fremstillet af trælister og tynd finér. På samme side og i hjørnet ved gavlen var der påklisteret et lille billetskur direkte oven på jorden, og herinde fra var der over et dørtrin indgang til biografens sal.

I gavlen var der udbygget med et højt-placeret operatørrum med trappe op til, og under det et lokum af den gode gammeldags slags. Døren ind til det lille hvidkalkede rum kunne aflåses med en krog. Herinde stod så den sædvanlige trækasse med hullet - ca. 35 cm i diameter - og det nødvendige pænt tilpassede trælæg. Det var rimelig glat og behageligt at sætte sig dér og komme af med overskuddet. Ved siden af hullet stod et med varm stearin fastklisteret stearinlys og lå en æske tændstikker, hvis der da ikke var en gæst, som havde haft brug for den. Inde i kassen og neden under hullet stod tøndens til opsamling, og morfar måtte af og til komme

et parfumeret stankmiddel derned. Det var vist ikke ret tit, at der var kø foran den lokumsdør. Det ku' der derimod være lige ved siden af foran pissoir'et: d.v.s. en pisserende af to - i en ret vinkel sammenføjede forskallingsbrædder - og forbundet med et rør, der førte ned i undergrunden. Det hele monteret på et raftehegn. Og så var der tilmed et kig op i den stjerneklare himmel.

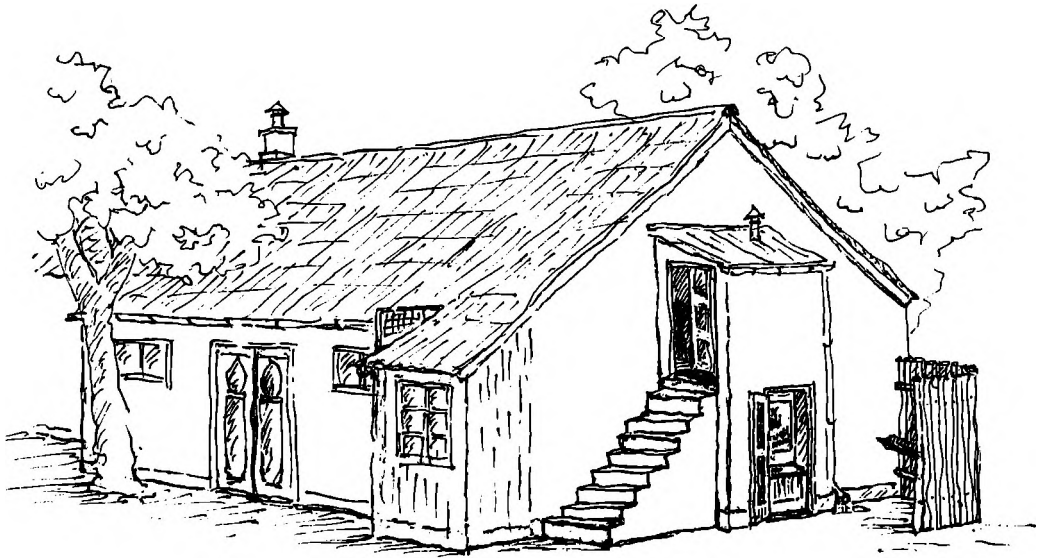
Det var så lækkert at gå med morfar og trillebør og tjærespand og kost herover bagved og gi' pisserende og sokler en omgang. Den duft af ny tjære og gammel urin var ikke så tosset endda.

I facaden mod krohaven var der i række tre højsiddende vinduer og en dør nede i hjørnet ved lærredet - måske nødudgangen. I øvrigt var der oppe på væggen dekoreret med nogle abstrakte rødkridtstegninger af kunstneren Simon Olsen.

Indgangen til den lille Biograf i Bregninge.

Ill. Frede Nielsen.

Biografen set fra gavlén.

Med hjælp fra Frede Nielsen
og erindringeren Lars E. 2006

Efter lidt vanskeligheder med lejekontrakt og kroejerskifte - fra Gjerrild Olsen (bror til førnævnte Simon) til Kapt. Magnus Chr. Ernhardt Winther så var Bregninge Biografteater endelig klar til indvielse for en indbudt kreds.

Lørdag d. 18. juni 1944 blev en fest for håndværkerne, lokale støtter og repræsentanter fra pressen - med kaffebord, blomster og taler med ønsker om held og lykke og håb om alt godt. Bl.a. talte vognmand Carlsen, gdr. Johansson, Højtegården, vejmand Frederiksen, sognerådsformændene Jacob Nielsen og Ths. Andersen, og morfar takkede for alle gode ønsker. Vores far havde skrevet, tegnet og sendt et lille lykønskingskort, for vi kom først

til Bregninge lidt senere og var måske heller ikke blevet inviteret med, da vi på det tidspunkt var fra 2 mdr. til 4 ½ år gamle. Premierefilmen "Vi ku' ha' det så rart", som "både rørte og morede" (cit. Svendborg

Programforsiden af premierefilmen sammen med lykønskings-kortet fra os seks - og idolbillede af Annie Jessen.

Avis), gled over lærredet uden besvær, idet både operatøren, fremvisningsapparatet og højtaleranlægget, som var genbrug fra Hundested Biograf, arbejdede stort set ligeså godt som i de store biografer.

Der var musik - og sang - ved sanger- og skuespillerinde Annie Jessen, som morfars havde optrådt med en af de gange, han havde spillet i radioen. Hun gav et par lystige og folkekære numre akkompagneret af sin mand kapelmesteren Poul London.

Og de følgende dage var der fuldt hus - naturligvis. Op gennem de følgende 11 år har der været flere operatører ansat. Vi har ikke navnene på dem alle, men ka' nævne Helge Stenner og Holger Petersen. Men den operatør, som vi husker bedst, var lange flinke Gunnar Andersen.

Snart voksede vi os tilpas store og indtog morfars biograf - med ham som supervisor.

På sommerferie i "det gamle stråttækte"

I nogle år fra slutningen af fyrerne blev vi installeret i "Dosset". Et par værelser i gavlen (mod skolen) i "det gamle stråttækte" - samt en mindre udbygning med skråt hældende paptag i forlængelse op mod haven: En udtjent kostald. Det hele isoleret med bløde plader og tapet hele vejen rundt. Med dør ind til udbygningen - først et lille rum med servante, kande, fad og lidt sæbe, hvis det sku' bli' nødvendigt. Derefter et større rum med køjeseng til os tre drenge og så det store værelse med soveplads til far, mor og lillesøster. Solen skinnede så dejligt ind dér tidlig formiddag, og Edmund (emon) - kirkegårdsgraverens søn oppe fra bakken - og vores

første legekammerat kom ned og vækkede os og undrede sig: "Sover I mæ u'erbovser pur om na-ten?" ...Ja! Det var der måske en slags årsag til, for det ku' hænde, at vi i nattekulden sku' fra Dosset til dasset, og det var en gysende oplevelse: Hen over gården og forbi den gamle brønd - styrende hen mod det gamle udhus med det gryntende slagtesvin til venstre og det frelsende das til højre. Herinde mødte vi "Jesus i Getsemane Have" - et stort dystert kobbertryk placeret oppe på væggen over "hullet". Nu var det med at få tændt stearinlyset, hvis der da var flere tændstikker, og så sad man dér på brættet, og så var det lidt hyggeligere, for så kiggede vi på plakaten

med Fy & Bi i "Vester vov vov" .. Og så var det bare hurtigt tilbage til "Dosset".

Morfars havde til glæde for os dekoreret væggene med filmplakater. Over servanten havde han, med slet skjult hentydning til sin datters store familie, placeret plakaterne til filmene: "Forargelsens Hus" og "Det er mængden der gør det". I soveværelserne var der fyldt op med Fy & Bi-, eventyr-, tegnefilm-, cowboyder/indianer- og Tarzan-filmplakater (hos os drenge), og i vores forældres

var det plakater som "Mordets melodi", "Don Camillo's lille verden", "Alle går rundt og forelsker sig" - vistnok "Hans onsdagsveninde" og "Frk. Kirkemus", og det var endda lang tid før, at hans datter og altså vores mor begyndte at "spille op" i kirkerne. De farverige og dramatiske plakater med masser af action bed vi

især mærke i. For de var ofte tegnet af Kurt Wenzel - den plakatkunster, der har rekorden i flest producerede filmplakater. Som regel fik han først oplægget til den aktuelle film et par dage før deadline. Det bestod oftest i nogle stillfotos fra filmen. Men han gjorde det lynhurtigt til drama, action og store scenerier. Og vi gloede. Gid vi kunne lære at tegne ligeså godt!

Lortetønden, trillebøren og "His Master's Voice"

Det var noget af en oplevelse, når vi på en dejlig sommerdag gik med morfar og trillebøren med lortetønden i procession op i baghaven, for dør at grave gødningen et spadestik ned tæt ved et frugtræ - lægge græstørvne på igen og svuppe rundt på den gyngende grund og fylde sig med lugten - det var lugten af sommer. Der var vist ikke et eneste af de mange frugtræer, der ikke bar "tonsvi" af velsmagende frugt. Derefter ku' vi sidde nede i gruset mellem "det strårækte" og "det hvide hus" - sådan en hed eftermiddag - og trække en gammel udtjent grammofon af mærket "His Master's Voice" (den med "vovhunden") op. Og med ørerne langt ind i den enorme højttalertragt lyttede vi til de kasserede og skrattende - men dejlige indlednings-melodier fra biografen.

Ud at bade

En typisk sommerdag i slutningen af 1940'erne: Solen stod allerede halvhøjt og varmede. Ud af sengene og ind til morgenmad. Der var spænding, forventning og glæde! Samle badetøj, håndklæder og tæpper. Pakke håndmadder, saftvand, kaffe og Mariekiks. Og mormors ugeblade: "Hjemmet" med tegneserierne: "Knold og Tor", "Gyldenspjæt", "Bamse og Dukke Lise"- hvis man turde indrømme, at man kiggede den - og "Jens Lyn" - og så et andet interessant blad: "Tidens Kvinder"! Op på cyklerne og så afsted. Og morfar og især mormor fik en tiltrængt pause.

Eksempler på Kurt Wenzels plakater.

Morfar og Mormor.

Far, mor og fire unger ned ad Vievejen og til højre - rundende slotsruinen Kærstrup, som vi ikke måtte se, for man måtte ikke vade gennem kornmarken, og der var alligevel ikke mere end 2 - 3 sten at glo på. Videre mod Nørreskoven, og lige der i skovbrynet - skarpt til venstre ned mod vandet. Nedad den snoede skovsti, underlige og dejlige dufte, lysninger og mørke skygger. Så øjnede vi det blå vand under en bue af bøgegrene for enden af stien.

Men så med èt: En stejlede hest med en mærkelig - delvis uniformeret - vred mand i sadlen! Han talte højt om, at hør måtte vi ikke være, for det var hans skov, men så vendte han sin gang og galopperede væk, og vi fortsatte - lidt forknytte - ned mod "vores sted": Engen! Af med bagagen og på med badetøjet og ud i vandet - op og ned ad sandrevlen - og pjaske og "10, 20, 30 40..." og svømme ligesom Tarzan. Så ind og ligge lidt.. Og så ud igen og tilbage på engen - lige dér hvor Sixten havde skudt Elvira og derefter sig selv - eller i hvert fald lige i nærheden. Og så smed vi os på tæpperne og kig-

gede tegneserier og fik kaffe med sukker og fløde. Det allerbedste var at dyppe kiksene ned i kaffen og få sådan en slatten halv kiks ind på tungen - og derefter en kvart osv.

Så var det tid til opbrud, for vi skulle nå tilbage til eftermiddagsforestillingen, og vi måtte ikke komme for sent. Vi skulle ha' det hele med - lige fra lysbilleder og reklamer. Det ku' endda godt være, at vi måtte gense filmen om aftenen, og det var jo helt vildt.

BREGNINGE Biograf

Fredag og Lørdag Kl. 8.

Søndag Kl. 4 og 8.

Og Regnen kom

Har været fremvist for fulde Huse
alle Vegne.

Filmene

Vi var med i biografen, fra vi var ganske små, og snusede godt ind af atmosfæren.

Op til en forestilling gik så mormor med pengebogen og morfar med filmrullerne på cykelpedalen det korte stykke hjemmefra og

op til biografen. "Det var sådan et stateligt par", er det blevet sagt.

Som regel var det vores mormor, som sad i det lille "billetskur" med den nødvendige pengekasse. Den var kvadratisk og af træ og med en indlagt blikbakke med 4 rum - til mønterne. Sedlerne nede i bunden. Hun solgte billetter, stemplede programmer og havde et lille slikudsalg: Senator- og Pernillechokolade, lakridspiber med glødende sukkerkrymmel i toppen af pibehovedet og "Tandbørster" - en rund lakridsstang, som var fladformet - og med præget firmanavn - i toppen samt Politistaven (Skipper Skræk stang) - en lang, rund, leddelt og sort lakridsstang, som man kunne daske hinanden i h'ødet med.

Og vi fik da også noget af det engang imellem, og så sivede vi med ind og ned på første række - hvis der da var plads - og lagde hovederne godt tilbage. Når der var rigtig koldt derude i billetskuret, så var der lige plads til, at mormor kunne være oppe i hjørnet ved indgangen med alle sine ting og sager, dog efter at den ene sofa var blevet skubbet lidt.

En typisk forestilling kunne se ud som følgende: Lokale lysbilled-reklamer understøttet af populær gramofonmusik: Melodien "Under Italiens himmel.." blev rigtig meget gen- måske også lidt misbrugt. Vi husker reklame-lysbilleder som "Feldthusens el-forretning", "Købmand Munkø i Vindeby", "Holmskovs Malerforretning", "Restaurant Bregninge Mølle" og "På Bregninge Kro er maden go'!" samt et af morfars møbelforretning.

Herefter kom så reklamefilmene: Helge Kjærulff - Schmidt som Vitalius Sørensen, som spiste OTA Solgryn og blev superstærk. Så smurte Preben Mahrt sin manke med de grånende tindinger ind i Brylcreme. Og de tre gange Preben og vaskepulveret - der sluttede med: PRE vil gi' Dem fre! Der var "Dandy - kvikker bestandig" og "Jeg vil hel're, jeg vil hel're, jeg vil meget meget hel're ha' en STAR". Kjeld Petersen og Dirch Passer blev helt nye

Svendborg øl og OTA Solgryn.

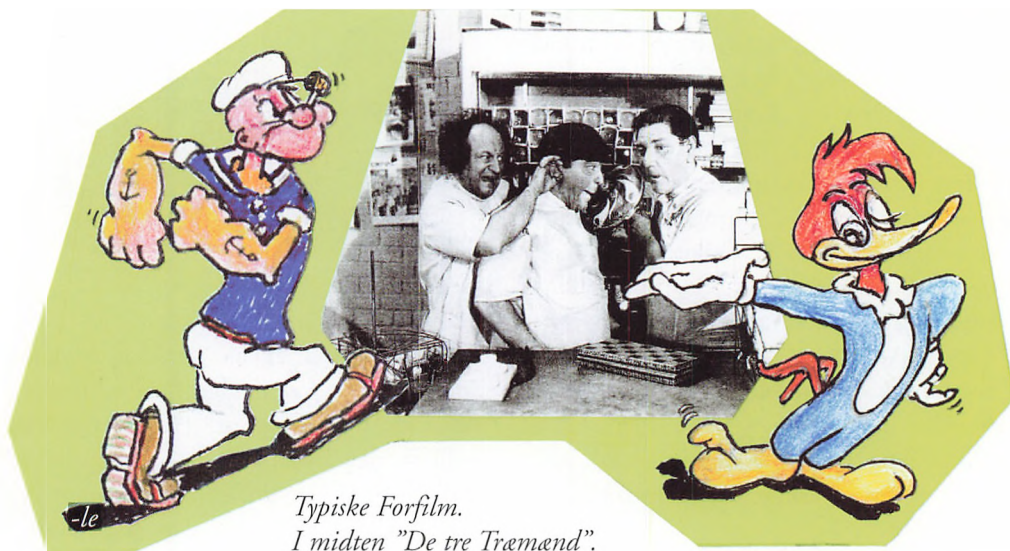
mennesker efter at ha' drukket Svendborg Bock. Og der var mange flere reklamer, og der kom nye af og til. Hele denne reklameblok blev både indledt og afsluttet med festfyrværkeri og fanfare for Guttenberghus Reklamefilm. Senere nød vi også de tre horn-

blæsende piger i små røde jakker og hvide plisserede lårkorte nederdele og flotte brune ben trutte for "Dansk Biograf Reklame".

Før man nåede til selve hovedfilmen, var der "trailers" - såkaldte "forfilm": Korte reklamer for kommende film - appetitvækkere - ofte med slagsmål, skyderi og hede omfavnelser, og de sluttede som regel med: "Kommer her i teatret".

Endelig kom så hovedfilmen, men den kunne sommetider godt være splittet op i to film - et såkaldt dobbeltprogram - hver af sådan ca. 40 minutters varighed. Og når hovedfilmen var lidt længere - men ikke lang nok - så var der også ekstra film. Det var ofte "De tre træmænd", "Gøg & Gokke" eller "Skipper Skræk", "Søren Spætte", Uge-revuen osv.. Men som regel fyldte hovedfilmen langt det meste af programmet. Og der blev vist alt muligt og i alle genrer.

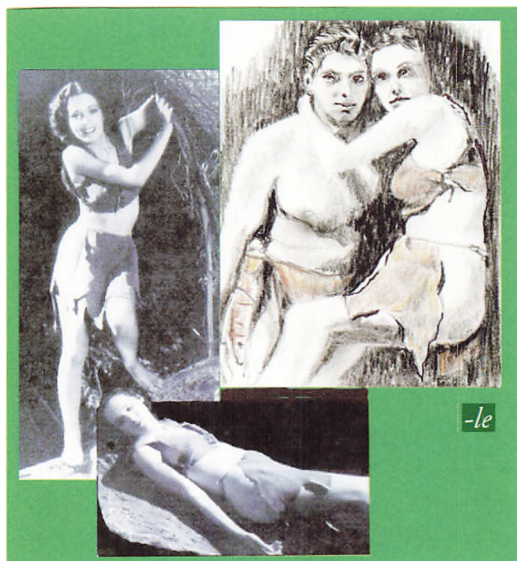
Den store helt og drømmepigerne

Og SÅ var der jo Tarzan - med Johnny Weismüller: "Tarzan og Leopardpigen", "Tarzan i ørkenen", "Tarzan og Amazonerne".

Det gjorde ikke så meget, at Johnny W. blev federe - og hans lændeklæde større - fra film til film, for han ordnede alligevel de absolut sejeste "damer", vi nogensinde havde

mødt. Tarzan's Jane var sådan set også lidt sej, men først og fremmest var hun blød og lækker, og var hun ikke helt afklædt, da hun svømmede rundt nede under overfladen? Nu vi taler svømning, så var det da helt vildt, når Esther Williams i sine stramme badedragter - og vist en enkelt bikini - kløvede bølgerne ved hjælp af veludviklet svømmehud og smidige armtag. Det var skønt, og det var i farver! Vi klædte hende helt af med øjnene. Og var der ikke også noget med "Husmandstøsen", Grethe Thordahl? En eller anden har nok tænkt: "Gud i Himlen! Hvem der dog bare ku' være så heldig".

Der var gøgl med Chaplin, Gøg og Gokke, Abbott og Costello, Bob Hope og Danny Kaye, fransk komik med Fernandel i "Don Camillos lille verden" og soldaterfarcer med George Formby i "Det ligger i Luften" og den svenske "Soldat Bom" med Nils Poppe. Mere svensk: Folkekomedier med Edvard Persson bl.a "Landevejskroen" og "Landsbysmeden". Og der var masser af danske: "De pokkers unger", "Panserbasse" med Ib Schønberg og lille Connie og julefilm: "Nøddebo Præstegård" og "Fra den gamle Købmandsgård"...

Johnny og Jane (Maureen O'Sullivan).

Svømmepigen Esther Williams: "The Bathing Beauty" - her i sort/hvid.

Men allerbedst var "Den gamle Mølle på Mols". Det var da en film for både små og store: Ved den indlagte dilettantforestilling kom der damp på scenen - fra kedler i kog under gulvet - og orkestergraven oplevedes som et større strygerensemble, hvor violinbuerne - som blev betjent med et stangsystem - kørte op og ned i takt med grammofonmusik, for der var jo ingen musikere til stede. Og vi grinede og fik også våde øjne af og til.

Kassesucces'er

Når biografen var stuvende fuld, var det især med *Fy & Bi* film: "Vester Vov Vov", "Krudt med Knald", "Dødsbokseren", "Professor Petersens Plejebørn" m.v. på programmet. Men ligeså fyldt - måske endda overfyldt - var der, når Morten Korch bredte sig ud over lærredet. Det ku' godt være fordi, at hør på Tåsinge var han på hjemmebane. Og så måtte man have klapstolene ind og placere dem for enderne af rækkerne, og det blev derfor ret vanskeligt at manøvrere sig ud, hvis blæren var fyldt. "De røde heste", "Mosekongen", "Det gamle guld" osv.: Hvide helte, sorte skurke, kønne lyshårede piger med smilehuller og heltens muntre halvskøre ven.

Sådanne aft'ner var morfar rigtig glad. Før lyset blev slukket, så man ham gå rundt i salen med bowleren i hånden. "Han var bare så salig", er det blevet sagt. I et brev til os i København skriver han: "Vi spiller hver aften for fuldt hus "Støt står den danske Sømand". I går mandag var der kr. 177,00 i kassen. I aften tirsdag er det sidste dag, der bliver også fuldt hus. I søndags solgte vi for kr. 316,00. Så højt har vi aldrig været oppe..." Med en ugenlig leje af salen på ca. 75 kr. var der jo uger, hvor det var rigtig godt.

Henry Nielsen sætter kedlen i kog.

Tilløbsstykkerne: "Fy og Bi" og Morten Korch-film.

Filmgenrer

Der var farcer - folkekomedier - musicals - kærlighedsfilm - krimier - kappe & kårde - cowboydere & indianere (westerns) - eventyrfilm - tegnefilm - katastrofefilm etc.

Det hed vist ikke "katastrofefilm" dengang, men sådan kunne man nu godt betegne en film som "Den gode Jord". Berømte Hollywood-stjerner var blevet maskeret som fattige kinesiske bønder, der knoklede dagen lang for føden. Men en dag raserede en uhyggelig græshoppesværme hele egnen og åd alt op. Og så ku' de udhungrede bønder begynde forfra. Det var en film, som bed sig fast, måske også fordi vi var smuttet ind uden tilladelse.

Filmen var sort/hvid, så her er Stjernerne i farver.

Pauserne

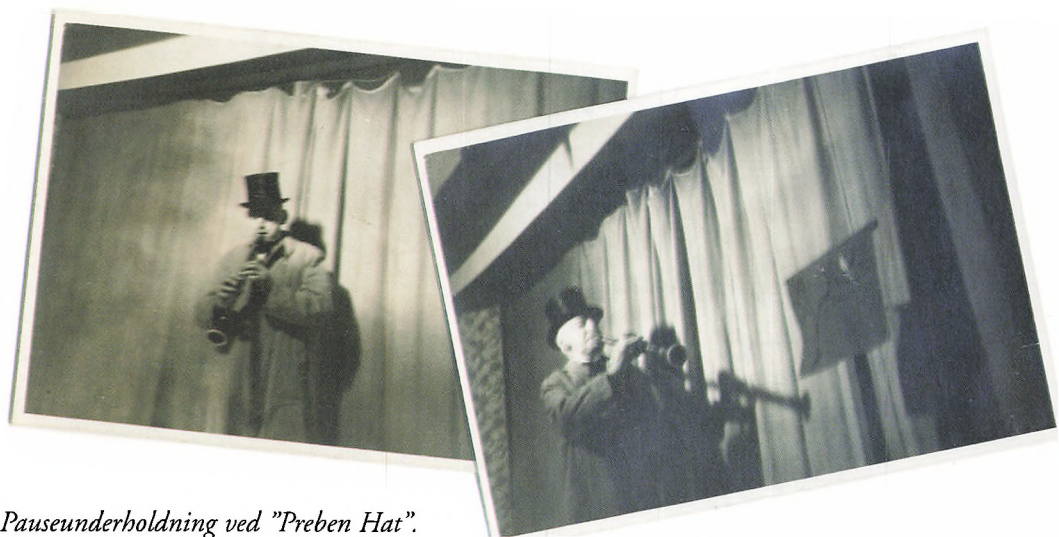
Midt i forestillingen var der altid pause. For det stod der jo også med store bogstaver oppe midt på lærredet. Det var noget mærkeligt noget, var der én, der syn's: "Sig' mæj! Hva' bety'er ènlig det dér pa-uu-se?" "Under Italiens himmel " blev sat på grammofoenen, og dobbeltdøren blev åbnet, og så var det med at komme ud at få sig en smøg eller hen til køkkenindgangen på kroen, hvor man solgte is: Hesselager Is - og de mest populære var den lille runde vanille-is med chokoladeovertræk - vistnok kaldet Tophat - og Cocktail'en - en større lyserød is med hakkede cocktailbær, og havde man nok af penge, så sku' det være en Isbåd. Skyndte man sig lidt, ku' man få Skårup Is oppe hos frk. Fredholm på bakken. Og endelig ku' man få sliktrangen stillet ude hos mormor i billetskuret.

Imens var operatøren nødt til at skifte spole, og han var flink, fordi vi tit fik lov til at komme op og "hjælpe" ham med sætte en grammofoonplade på eller spole første del af filmen tilbage. Det ku' desværre gå helt galt, for pludselig lå der flere meter film og vred sig på gulvet. Så var han ikke så flink mere, og vi måtte nedbøjede forlade operatørrummet, og pauserne blev en smule længere. Nogle af

filmkopierne var så slidte, at man ligefrem kunne se det under afspilningen: Somme tider hoppede der så mange små ridser op og ned på billederne, og de skrattede endda lidt på lydsiden, så det virkede som regnvej. Så det hændte, at der opstod ufrivillige pauser, når filmen knækkede og skulle splejses sammen. Folk begyndte så småt at kæfte lidt op, og enkelte råbte: Buuh! Morfar gik derfor ned foran lærredet og beklagede meget det tekniske uheld, og at de ville gøre, hvad de ku' for at komme i gang igen så hurtigt som muligt. Det ku' dog blive endnu værre, for filmen kunne godt knække 3-4 gange, og så havde de store karle fået nok, og de hujede og skabte sig, og så måtte morfar løfte stemmen: Ro i salen! Grammofoenen, som havde erstattet morfars klarinet spil, satte i med de velkendte skjønne og afsvulende toner.

Hatteteatret

Morfar gik tit med hat, og den foretrukne var Bowleren, som vist var meget almindelig på den tid. Sku' det være rigtig fint, ku' han godt snuppe "den høje hat". Og det ku' være for at forkorte ventetiderne i disse mere eller mindre planlagte pauser. Så kunne han finde på at stille sig af op foran lærredet og give et par numre på klarinetten. Så tøsingerne gik

Pauseunderholdning ved "Preben Hat".

selvfølgelig i "Hatteteater" hos Preben "Hat". Det var på den tid meget almindeligt at gi' folk til- eller øgenavne. De ku' hentyde til noget karakteristisk ved personen, til det arbejde, man havde, eller hvor man kom fra. Men de kunne også hentyde til ens udseende - endda handicaps. Bent "Møg" hørte til de rigtig grimme, mens "10 minutter i 2" - fordi hans fødder vendte udad ligesom viserne på uret - hørte til de opfindsomme og sjove. Nogle øgenavne ku' lette samtalen, fordi man hurtigt var på det rene med, hvem man talte om, men der var enkelte, som kun havde til formål at gøre grin med personen.

I øvrigt blev morfar, da Svendborg havde byjubelæum i 1953, sammen med flere andre og vel især slagterbrødrene Ohm - udnævnt til "æresbowler".

Censur og kontrol

Vi har vel været sådan ca. 5 - 6 år, da vi fik lov til at være med - og da kun til decide-rede komedier eller andre ufarlige film, men efterhånden som vi voksede op, fik vi enorm megen lyst til at få indblik i det "farlige" og "frække". Men morfar var ikke sådan at løbe om hjørner med. Det er klart, at vi forsøgte, men han havde jo dobbelttjekket med en kontrollør. Han hed Rasmus med tilnavnet "Kimer", og han stod der lige bag indgan-gen til salen. Han var en lidt ældre mand - var rigtig pænt klædt på og havde altid en "Sixpence" på hovedet. Han kom hver gang i rigtig god tid, for det var et vigtigt job. Han var meget tavs, men han kontrollerede der i mange år.

BOWLER MARCH

st: R. Ljungdahl

Musik: Preben Christensen

The image shows a musical score for 'Bowler March'. The score is written on several staves. The first staff is marked 'Unison' and includes notes for 'Bas' and 'Bb'. The second staff is marked 'Bb'. The third staff has a '7' below it and 'Bb'. The fourth staff has 'Bb' below it. The fifth staff has '16' below it. The sixth staff has '97' below it. The seventh staff has 'C F7' below it. The eighth staff has '1' below it. The ninth staff has 'C F7' below it. The tenth staff has '1' below it. The eleventh staff has 'C F7' below it. The twelfth staff has '1' below it. The thirteenth staff has 'C F7' below it. The fourteenth staff has '1' below it. The fifteenth staff has 'C F7' below it. The sixteenth staff has '1' below it. The seventeenth staff has 'C F7' below it. The eighteenth staff has '1' below it. The nineteenth staff has 'C F7' below it. The twentieth staff has '1' below it. The twenty-first staff has 'C F7' below it. The twenty-second staff has '1' below it. The twenty-third staff has 'C F7' below it. The twenty-fourth staff has '1' below it. The twenty-fifth staff has 'C F7' below it. The twenty-sixth staff has '1' below it. The twenty-seventh staff has 'C F7' below it. The twenty-eighth staff has '1' below it. The twenty-ninth staff has 'C F7' below it. The thirtieth staff has '1' below it. The thirty-first staff has 'C F7' below it. The thirty-second staff has '1' below it. The thirty-third staff has 'C F7' below it. The thirty-fourth staff has '1' below it. The thirty-fifth staff has 'C F7' below it. The thirty-sixth staff has '1' below it. The thirty-seventh staff has 'C F7' below it. The thirty-eighth staff has '1' below it. The thirty-ninth staff has 'C F7' below it. The fortieth staff has '1' below it. The forty-first staff has 'C F7' below it. The forty-second staff has '1' below it. The forty-third staff has 'C F7' below it. The forty-fourth staff has '1' below it. The forty-fifth staff has 'C F7' below it. The forty-sixth staff has '1' below it. The forty-seventh staff has 'C F7' below it. The forty-eighth staff has '1' below it. The forty-ninth staff has 'C F7' below it. The fiftieth staff has '1' below it. The fifty-first staff has 'C F7' below it. The fifty-second staff has '1' below it. The fifty-third staff has 'C F7' below it. The fifty-fourth staff has '1' below it. The fifty-fifth staff has 'C F7' below it. The fifty-sixth staff has '1' below it. The fifty-seventh staff has 'C F7' below it. The fifty-eighth staff has '1' below it. The fifty-ninth staff has 'C F7' below it. The sixtieth staff has '1' below it. The sixty-first staff has 'C F7' below it. The sixty-second staff has '1' below it. The sixty-third staff has 'C F7' below it. The sixty-fourth staff has '1' below it. The sixty-fifth staff has 'C F7' below it. The sixty-sixth staff has '1' below it. The sixty-seventh staff has 'C F7' below it. The sixty-eighth staff has '1' below it. The sixty-ninth staff has 'C F7' below it. The seventieth staff has '1' below it. The seventy-first staff has 'C F7' below it. The seventy-second staff has '1' below it. The seventy-third staff has 'C F7' below it. The seventy-fourth staff has '1' below it. The seventy-fifth staff has 'C F7' below it. The seventy-sixth staff has '1' below it. The seventy-seventh staff has 'C F7' below it. The seventy-eighth staff has '1' below it. The seventy-ninth staff has 'C F7' below it. The eightieth staff has '1' below it. The eighty-first staff has 'C F7' below it. The eighty-second staff has '1' below it. The eighty-third staff has 'C F7' below it. The eighty-fourth staff has '1' below it. The eighty-fifth staff has 'C F7' below it. The eighty-sixth staff has '1' below it. The eighty-seventh staff has 'C F7' below it. The eighty-eighth staff has '1' below it. The eighty-ninth staff has 'C F7' below it. The ninetieth staff has '1' below it. The ninety-first staff has 'C F7' below it. The ninety-second staff has '1' below it. The ninety-third staff has 'C F7' below it. The ninety-fourth staff has '1' below it. The ninety-fifth staff has 'C F7' below it. The ninety-sixth staff has '1' below it. The ninety-seventh staff has 'C F7' below it. The ninety-eighth staff has '1' below it. The ninety-ninth staff has 'C F7' below it. The hundredth staff has '1' below it.

Two caricature figures are drawn over the score. The figure on the left is a man with a bowler hat, a blue bow tie, and a suit. The figure on the right is a man with a bowler hat, a red tie, and a suit. A yellow note card is placed over the bottom right of the score. The note card contains the following text:

Bowler-March
Musikdirektor Preben Christensen, Bregninge, der er Æresmedlem af Svendborg Bowlerklub, har komponeret en Bowler-March, der er udkommet paa Saturn Musikforlag, Sønderborg.

Så vi måtte jo blive udenfor. Men der udenfor var der en god mulighed, for den der "arabiske" dobbeltdør ku' - hvis vi tog godt fat - rimelig let vrides fra hinanden på midten, så vi på skift eller hoved over hoved kunne få et rigtig godt kig ind på det uhyggelige, det frække, det voksne. Og det anede morfar vist slet ikke noget om.

Så ventetiden ku' være rigtig lang den gang. For censuren var "hård": Forbudt for børn under 12 - og af og til endda under 17 år. Og morfar havde ikke tænkt sig at slække på de regler. Alligevel engang var urmageren fra Lundby, hans kone og lille Eluf kommet af sted og havde vist ikke helt haft styr på censuren. Så morfar bad dem om lige at vente, til lyset blev slukket og sagde: "Kom nu ind her nede bagved, og hvis det bli'r lidt for farligt, så dæk ham lige for øjnene."

Musikken og sangene

Morfar elskede sang- og musikfilm, f.eks. de amerikanske med Nelson Eddy og Jeanette Mac Donald og bl.a. den danske "Jeg har elsket og levet" om komponisten C. F. Weise. Ligesom vi husker en masse billeder af de mere end 50 år gamle film, ligeså vel har vi et væld af toner, strofer og sange liggende i baghovedet, og ofte fulgte filmenes sange med bagest i programmerne - parate til genbrug.

Hva' med "Titte til hinanden, titte til hinanden og et lille kys måske..." - sunget i duet mellem Marguerite Viby og Hans W. Petersen i "Skal vi vædde en million". Og Hans W. synger videre: "...jeg kan ikke gøre for det, men jeg kan så godt li' pi'r" i filmen "Ud i den kolde sne". "Alle går rundt og forelsker sig..." - fra filmen af samme navn. Og den fortsætter "...hjerterne banker på Alfarvej, hele verden bli'r ung endnu engang og synger..." Og i "Barken Margrethe af Danmark" - efter kampen mod tyfonen og fare for forlis - så får den med alle violinerne: "I det lille Rige ved det blanke Sund, der har jeg en Pige kær. Hun har glade Øjne

og en frejdig Mund, og hun er mig så...". Peter Malberg i "Det gamle Guld" gi'r den med "Jeg har min hest, jeg har min lasso", og Poul Reichardt galopperer derud af og puster: "...løb nu til! Ibrahim...". Birgitte Reimer i "Vi som går køkkenvejen" charmer med "Lille kasserolle nu skal vi to trolede med lidt mel og vand..." I filmen "Hold fingrene fra mor" høres en ret populær "Giro 413" sang, som starter sådan her: "Hver dag der går, klart det mig står: Mor er min bedste ven..."

Og så lidt af det udenlandske. Runde og varme Edvard Persson i "Landevejskroen": "Jag är en liten gåsapåg från Skåne..." med refrænet: "När man ser det litet grann så här från ovan." Men også "...Kalle, Kalle, Kalle på Spången" og den sköna "Jag har bott vid en landsväg i hela mitt liv och set människor komme och gå...". George Formby spiller ukulele og synger "Our Sergeant Major" i "Det ligger i luften" (It's in the air), og hvem husker ikke titelmelodien? Disney's tegnefilm var fyldt med sjove sange og dejlige melodier: I "Snehvide" går dværgene i række hjem fra arbejde og synger i kor "Hej ho, hej ho - så skal vi hjemad gå...", fra "Pinocchio" den

DE 5 BRØDRE Sullivans

ANNE
BAXTER
THOMAS
MITCHELL

Forenklet af Jørgensen

Filmen om fem raske drenge, som blev mænd uden blyder.

BREGNINGE Biograf
Tisdag, Onsdag og Torsdag, Kl. 8.
„Min kone er en Heks“,
Amerikansk Lystspil.
Ekstrafilms: Betal din Skat med
Glæde.

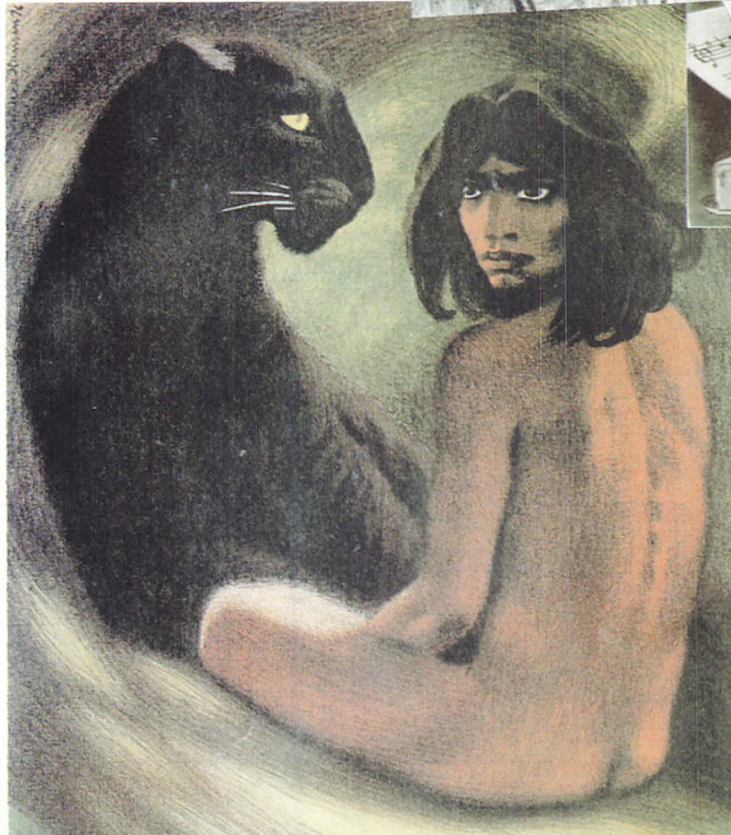

EDVARD PERSSON
Løndevejs-Kroen

FILMEN
OM
C.E.F. WEYSE

Jeg har
elsket
og levet

JUNGLEBOGEN

Farvefilm med Sabu som ULVEDRENGEN MOWGLI

SINDBAD SØFAREREN

DOUGLAS
FAIRBANKS
MAUREN
O'HARA

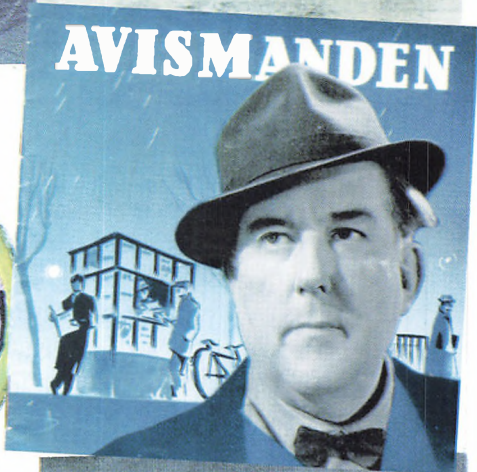
Ditte Menneskebarn

Gron
VAR MIN
BARNDOMS
DAL

Barken Margrethe
af Danmark

AVISMANDEN

JANE RUSSELL
BOB HOPE

hedder "EN FALIG KVINDE"
Lystespil, som Bregninge amerikanske
Tirsdag, Onsdag og Torsdag.

DE BEDSTE AAR

MYRNA LOY
FREDIC MARCH
DANA ANDREWS
TERESA WRIGHT

uopslidelige "Når du ser et stjernes kud..." og den optimistiske "Der' ingen bånd der binder mig...", og Askepot "...drømmer kun ønskedrømme, søde eventyr...". Ja, vi ku' blive ved, men for at afslutte, må vi lige ha' nogle "Mød mig på Cassiopeia" - sange med: "Gå ud og gå en tur...", "Løft din hat og sving din stok" og endelig "Den allersidste dans før vi går hjem, før solen og en ny dag bryder frem..."

Preben og murerlærlingen

En anden filmgal ung mand, Bent Pytlick, var oppe ved - og i biografen flere gange om ugen. Han var rigtig nysgerrig og fik snart snuset sig op i operatørrummet. Operatør Andersen var flink, men bestemt, så Bent fik ikke lov til at røre ret meget mere end os, skønt han var ca. 5 år ældre. Men han fik lov til at kigge.

Han var i lære som murer og - langt ude - i familie med morfar, som heller ikke var sen til at få ham til at hjælpe med nogle småting. Han blev hyret til at bygge et nyt møbelpolstrer-værksted oppe bag "det hvide hus", for han var jo meget billigere end en murersvend. Så Bent begyndte at bygge, og han var da dygtig og også ret hurtig. Men Preben fulgte med. Dør bag på stenene sad der jo pølser af god mørtel. "Hva' nu?" sagde han. "Der ligger jo for 15 øre! Og se nu der!" ..Så Bent samlede lidt af det op.

Ja, pengene var små, og Bent - som havde hørt Preben spille i radioen - fik som betaling for sit arbejde undervisning i klarinetospil - og fribilletter - og vel også lidt rede penge.

En anden gang var Bent og hans bror oppe for at kalke "det hvide hus", og da de så var færdige og stod dør.. Så sagde morfar: "Jah.. Jeg har jo ikk' penge lige nu, men I ka' få nogle fribilletter, og vil I så ikke med over og ha' en bitte brød?" Og så sad de derovre i krohaven og fik det fineste smørrebrød. Hvordan morfar så havde ordnet det med kromanden, melder historien intet om.

Biografbesøg, parkering og mødested

Og man gik i biografen og kom fra hele øen, måske lige bortset fra dem, der boede i nærheden af færglejet i Vindeby. De var ikke "rigtige tøsinger". Mange var tilflyttere og derfor "fremmede", og de ku' bare holde sig til Svendborg. Man kom til fods i træsko eller gummistøvler, som tit var pænt afgnedet for skidt - og mange kom på cykel og nogle få i bil. For at få lidt orden på cyklerne havde fru Holmskov, som boede lige oppe bag morfars "gamle stråttækte", installeret cykelstativer på den anden side af vejen - over for biografen, og for ca. 10 øre kunne man med sikkerhedskæde sikre sin cykel, men det var jo ikke alle, der havde råd til det. Så mange smed deres cykler i et virvar ovre på "Trekanten" - lige over for kroen på den anden side af landevejen - og andre nærliggende steder.

Om vinteren kom nogle på ski, som blev stukket ned i den nærmeste snedyng. Andre blev trukket på kælk, og man har vistnok også set et par hestetrukne kaner. Heroppe uden for biografen blev det et populært mødested.

Bregninge Biograf
viser i Dag, i Morgen og ved en
Børneforestilling Søndag Efter-
middag Eventyrfilmen "Bagdad".
Søndag Aften spilles "Livet paa
Hegnsgaard".

Her kom man stort set hele året - også uden penge, enten fordi man ikke havde nogen, eller også havde man set filmen. Men det ku' være, at man måtte se filmen igen, for man ku' ha' pige på, og så skulle der holdes lidt i hånd. Stort set året igennem samlede drenge fra 12-13 år og helt op til de store karle i begyndelsen af 20'rne. Selvfølgelig var der nogle klikker - men ingen bandementalitet. Der var en god og fredelig stemning. Men der var nogle, der trippede lidt, for snart var filmen slut, og så kom pigerne ud efter "gys og gru" og var

lidt skræmte. Så én eller anden sku' nok beroliges og følges hjem. Efterhånden tyndede det ud - nogle sku' hjem, og de lidt velbeslæde fik sig nogle øller i krostuen.

For nogen kunne det godt ta' en halv dag at forberede sig på at komme op til Bregninge og tilbage igen, hvis der var en interessant film på programmet. Ude midt i Nørreskoven - i "Landmålerhuset" - boede familien Pytlick, og de skulle selvfølgelig også i biografen. Om

sommeren ingen problemer - og selvom det blev vinter med snefygning og mørkt og koldt, så sku' man da derop. Men der lå en lille spæd derhjemme. Så det kunne arrangeres således: Tidligt på eftermiddagen gjorde mor'n og lillebror'n sig klar og gik ud af skoven og op ad Vievejen til eftermiddagsforestillingen kl. 16, og da var det ikke helt mørkt endnu. Men på tilbagevejen havde de garderet sig med en flagermuslygte, som næste hold overtog. For så skulle Bent og hans far - pakket godt ind både mod vinterkulden og fordi det ku' være svært at hytte sit skind i den halvlunkne biografsal - derop ad til forestillingen kl. 20. Der ku' ligge høje snedriver og være ret ufremkommeligt. Og gadebelysningen blev først opfundet flere år efter, så de overtog "flagermusen", som svingende kunne oplyse en diameter på ca. 3 meter og lidt til. Så de fik sig pejlet frem og tilbage: "Nåh! Dér er hegnet!" Og lidt senere: "Nu er vi ved skovbrynet!" Og så: "Hva' fa'en er det?" Men frem og tilbage kom de, og det var jo rigtig godt.

Fribilletter

Det var ikke så få, der kom gratis i biografen. Morfar havde en stor familie lige i nærheden: Os selv selvfølgelig. Mormors søster og hendes datter kom rigtig tit. Og morfars to søstre i Svendborg og en søster i Gl. Nyby - deres mænd og børn og disses kammerater. Alle kom gratis ind. Og hans og mormors egne venner og bekendte, og dem, der havde hjulpet ham med et og andet, skulle da heller ikke betale.

Engang da vi som sædvanlig var oppe at tumle i Bakkerne, tabte én af os sin lille brune returbillet til København. Og det var skrækeligt, for den var dyr! Men møllerens dreng fandt den et par dage efter, og så fik han sin findeløn i form af en lille stak fribilletter. Der stod tit en lille flok store drenge foran biografen, lige før forestillingen skulle til at begynde. Når lyset så var blevet slukket, og der var plads til flere, åbnede morfar døren og sagde: "Jamen, så kom da ind med jer!"

Skulle der reklameres for den kommende film i Bjerreby, så fik et par af de skoleelever, der var på vej hjem fra Svendborg, stukket en plakat ind i rutebilen, og det udløste naturligvis også et par fribilletter.

Der var en stor dreng, som var en søn af Holmskov. Holmskov var udover at være malermester og musiker også "lokaljournalist". Han skrev tit og ofte til Svendborg Avis om runde fødselsdage, begravelser mv. samt lidt om biografepertoiert i Bregninge og Bjerreby. Han var velformuleret, og helt ned i detaljer refererede han præstens tale, blomsterudsmykning osv. Han fik vist også 4-5 øre pr. ord. Morfar var jo glad for lidt omtale, og derfor fik denne her søn af Holmskov den ene fribillet efter den anden, lige indtil det kom frem, at han aldrig nogensinde havde været Holmskovs søn. Så var det altså også slut med fribilletterne.

Filmforsendelse

Det var ret ofte, at rutebilen fra Svendborg stoppede foran værkstedsdøren i "det gamle stråttækte". Her afleverede chaufføren,

Andersen - kendt på øen som "Mathis" - filmrullerne til den/de kommende film. Han var en lille rund og hyggelig fyr og god for en kvik bemærkning. Svedende i sin slidte læderjakke og med en lille stump udgået cigar i munden havde han styr på rattet - og på hvem, der skulle af og på, og hvorfor og hvornår: "Så moster! Se nu at få lettet futterne!" ..Hvis der var et par koner, der havde gang i snakken.

Når morfar så havde stukket "et lille rødt flag" op i tagskægget over førnævnte dør, så vidste Andersen, at nu skulle han ha' rullerne med retur.

Biografen i uvej

Det var noget helt særligt, når regn, hagl og andet uvejr bankede ned på blikpladerne og overdøvede lydsiden under filmforevisningerne, men det betød vist ikke så meget, for operatøren skruede lidt op for lyden, og selvom det ikke blev meget bedre, var der vist ingen vilde protester om at stoppe filmen. Enten havde man ingen særlige problemer med forståelsen, eller også skulle man bare hjem til normal tid. Engang da den amerikanske film "Og regnen kom" var godt i gang, begyndte det vist nok at styrtregne. Men det ku' blive for surt: Under et voldsomt tordenvejr gik al elektricitet ud, og filmen gik død! Morfar var slet ikke forberedt, men publikum skulle informeres, og hva' sku' han gøre? Han fik fat i lillesøster, der var ca. 6 år gammel, for hun kunne da synge for dem! Og så sang hun "non stop" de børnesange og viser, hun havde lært. Og morfar var stolt. Nogle glade biografgæster gav en skilling, så hun fik samlet sig 45 øre! Dèt ku' morfar ikke li' - og ville ikke vide noget om det.

Det ku' ske, at det også kom til at knibe lidt med hørelsen på en kold vinteraften, for så kunne der lyde nogle ordentlige brag, når morfar gav kakkelovnen oppe i det bageste hjørne en spand kul - eller to! Så sivede røgen ud over salen og sved vist lidt i øjnene. Ellers var det vist ikke tilladt at ryge i salen.

Snart lyste ovnen rødt, og temperaturen steg så voldsomt, at folk i nærheden begyndte at drive af sved, mens dem - og det var især børn og unge - i det modsatte hjørne stadig klaprede tænder af kulde.

Hjem til København

Og med masser af oplevelser efter sommer-, efterårs- og juleferier. Vi fik fortrinsvis stiftet dramatiske "røver & banditter plakater" op på væggene i vores værelse, havde stakke af filmprogrammer med - og det var så godt at kigge på og læse om alle de filmstjerner og de film, vi havde set og dyrket. Herhjemme var der ikke så langt til "Bispebjerg Bio" og Lassie-film, "Nora Bio" med "Toms eventyr" og "Tyven fra Bagdad" og "Triangel-Teatret" med "Robin Hood og hans lystige svende". Inde i byen så vi premierefilm i "World Cinema" (i den kæmpe Cirkusbygning): "Den knaldrøde Pirat", "Ivanhoe" og "Skatteøen": Disney's første ikke-tegnede film. Og i "Metropol": Det årlige Disney-Juleshow. Men ude i Emdrup Banke, hvor vi boede, var den nærmeste "Lynghullet" (Lyngbyvejens Kino), og når der var råd til det, så stod vi søndag eftermiddage i kø til "Hopalong Cassidy" og andre vilde actionfilm - med indlagte kyssscener, og så skreg vi alle sammen: "Iismand!" ...og suttede løs på de indkøbte saltstænger. Vi gyste og grinede og havde mange go'e idéer med over til morfar.

Filmblokade og udvalg af film

Omkring 1950 ville de store amerikanske filmselskaber ha' mere i lejeindtægt for deres film. Det kunne de danske biografejere ikke acceptere. Så i mangel af de fleste dyre produktioner fik man dog nogle enkelte gode samt de lidt billigere - men ofte udmærkede såkaldte b-film fra Hollywood, samt mange svenske, engelske, tyske, franske osv. Visse steder var man heldige. I København var der overbooket på bådene til Malmø. For her var det den eneste chance for at se "Borte med blæsten" - godt nok med svenske undertekster.

Vi lå derhjemme i "det hvide hus" på divaneren, og morfar havde lige fået det nyeste nummer af "Biografbladet" - et P.R. blad for biografejere. Det var spændende at bladre rundt i.

Og det blev endnu bedre! Vi fik lov til at vælge film ud! Der var godt nok nogle forbehold, som morfar antydede. Men i en periode derefter kom der en del kappe/kårde/indianer/cowboy-film på plakaten. Vi havde jo de "fedeste" idéer med fra København. Men var det nu noget for de lidt ældre "tanter"? Alligevel fyldtes salen rimelig godt op.

Billet og program

Arkivleder Erik Hansen har i en regnskabsbog fra 1951-52 noteret følgende udgifter for biograftur, dvs. for 2 billetter og et program til ham selv og konen: 2. dec. 1951: "Professor Petersens Plejebørn" - kr. 3.25, 29. marts 1952: "De fredløses Konge" - kr. 4.50, 3. aug. 1952: "Vester Vov - Vov" - kr. 4.85. Altså små stigninger hen ad vejen. Skulle man derudover ha' lidt slik og en is, ku' det godt blive lidt dyrt.

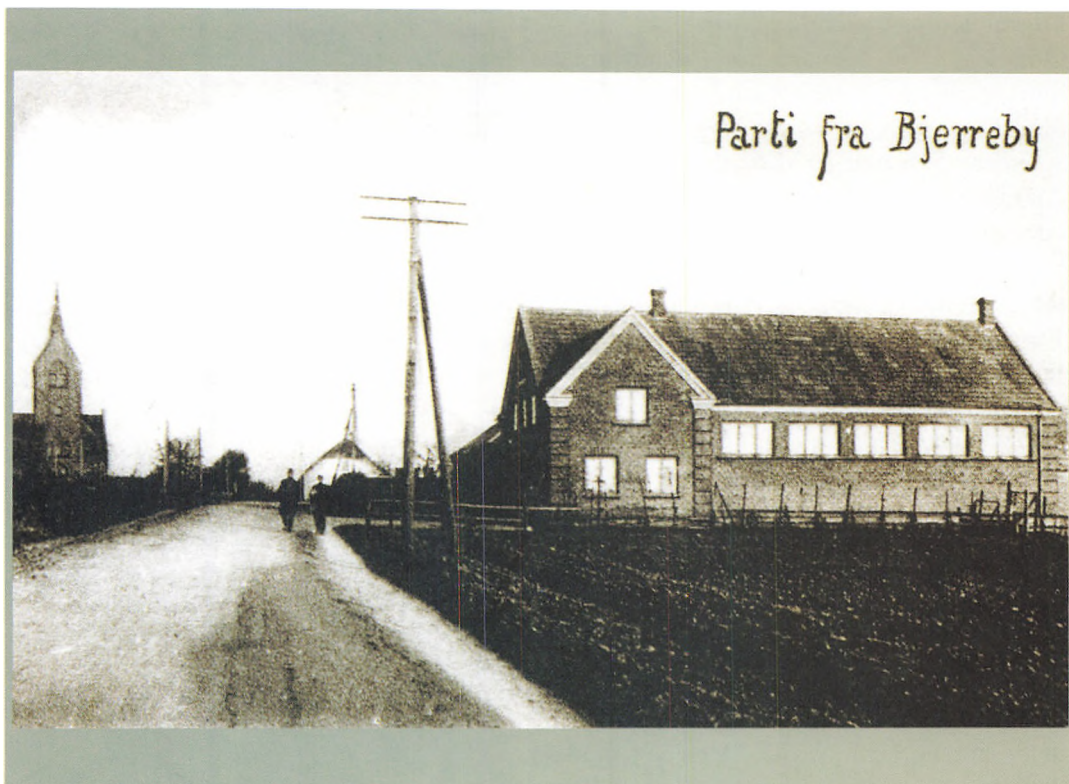
Filialen i Bjerreby

Lige efter nytår i 1951 fik morfar etableret en slags biograf i Bjerreby Forsamlingshus, så folk her i den sydlige del af Tåsinge havde

nemmere ved at se filmene. En gang om ugen var der forestilling kl. 19.30, for så kunne morfar og den nylig ansatte operatør Gunnar Andersen fra Svendborg med filmruller og pengekasse nå den sidste rutebil hjemad igen. Dengang var salen indrettet som gymnastiksal. Der var ribber i begge sider, og vinduerne sad næsten oppe under loftet.

At indrette forsamlingshuset til biograf var ikke helt problemfrit. I gavlen mod vejen var der indgang. En dobbeltdør - og ved siden af den sad plakaten for aftenens forestilling bag en vinduesrudd. Herfra kom man ind i en ret stor entre, og henne ved døren til salen og inde i højre side sad morfar ved et bord og solgte billetter. Derefter gik man ind

Filialen i Bjerreby: Forsamlingshuset – med kirken i baggrunden. Sådan ca. har det set ud omkring 1950.

i salen, hvor der var opstillet flere rækker af gamle slidte træbænke. Hver bänk havde plads til 6-7-8 mennesker - alt efter bredde. På hver side af en bred midtergang var 3-4 stk. af disse bænke stillet op i forlængelse af hinanden. De 2-3 forreste rækker var uden ryglæn, mens stort set resten af bænkerne var med. Så oppe foran sad børnene samt dem, der mente, at de hverken kunne høre eller se nede bagved. Bænkerækkerne fyldte vel godt og vel halvdelen af salen, og der var plads til et publikum på op mod 150. Bænkerne blev hentet frem bagest på scenen og stablet op igen efter forestillingen.

Filmlærredet var lavet af en kraftig gen-nemsigtig plast og ku' rulles op og ned. Og fremvisningsapparatet, som var placeret i operatørrummet bag scenen og dermed også bag lærredet, havde en anden operatør, Holger Petersen, behandlet, så at filmen set

fra operatørrummet var spejlvendt, men set fra salen heldigvis retvendt. Højtalerne stod nede foran scenen. Det hele virkede, og set med den tids øjne var der vist ikke noget at klage over. Filmene blev nogle dage i forvejen annonceret med plakat, dato og tidspunkt. Og de blev tillige annonceret i udstillingsvinduet i "det hvide hus" i Bregninge, for var der forestilling i Bjerreby, var der lukket i Bregninge. For det var den samme operatør og den samme film, som fra mandag til onsdag havde arbejdet sammen i Bregninge.

Torsdag hen imod aften satte morfar så filmrullerne på pedalen og trak cyklen hen til stoppestedet i Bregninge ved Vievejen. Her stoppede rutebilen fra Svendborg - som via Troense - nu skulle videre mod Bjerreby. I rutebilen sad operatør Andersen - en meget høj og ligeså tynd mand - ved siden af en stor "knejt", Ole "Københavnner". De kendte hin-

anden via deres arbejde med m \ddot{e} r eller mindre fin mekanik. Morfar steg op, og Andersen overtog de tunge filmruller, og s \ddot{a} gik det deruda' mod Bjerreby.

Ole fort \ddot{a} ller: Da vi n \ddot{a} ede Bjerreby og stod af rutebilen, s \ddot{a} stod Preben d \ddot{e} r og vred hele kroppen og drejede fingrene rundt, og s \ddot{a} sagde han: "Jah, jeg ved ikke, om jeg for gode ord - og for en biografbillet - ka' f \ddot{a} dig til at hj \ddot{a} lpe mig med at stille noget an inde i salen?" Den var Ole med p \ddot{a} ! Og s \ddot{a} sl \ddot{a} bte de filmrullerne om til operat \ddot{o} rrummet og gik i gang med at stille b \ddot{a} nke op i salen, kravle op i ribberne og tr \ddot{a} kke rullegardinerne ned og stille bord og stol op i entr \ddot{e} en. Operat \ddot{o} ren gjorde alt klar til reklamer og film. S \ddot{a} blev det gennemsigtige l \ddot{a} rr \ddot{e} d rullet ned, og det todelte r \ddot{o} dbrune fort \ddot{a} ppe blev trukket hen til kanterne af filmens billedflade. Og s \ddot{a} var der klar til aftenens forestilling!

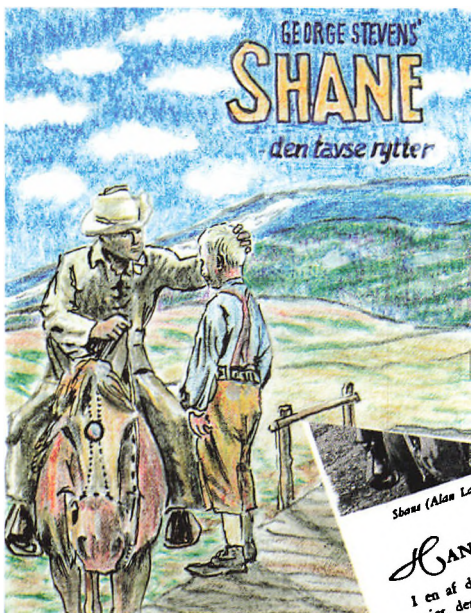
Historien om "Shane"

Det m \ddot{a} ha' v \ddot{a} ret i efter \ddot{a} ret 1954, at morfar her i Bjerreby skulle vise den sp \ddot{a} ndende cowboyfilm "Shane - den tavse rytter". Vi cyklede derop fra S \ddot{o} by for at sige "hej" til morfar og

m \ddot{a} ske.. Men nej! Vi fik ikke lov til at se filmen, for den har nok v \ddot{a} ret forbudt for b \ddot{o} rn under 17 \ddot{a} r. Men vi sneget os ind. \dd{E} n af os gik krumb \ddot{o} jet ind i salen og satte sig helt ude i siden nede bagved, og den anden smuttede op bagved og s \ddot{a} det hele spejlvendt. Men hold da k \ddot{a} ft en god film: \dd{E} n bl \ddot{a} jet helt, som man kunne identificere sig med, og den v \ddot{a} rste skurk, der nogensinde var set. Bare den m \ddot{a} de han laaangsomt og glidende - med en ond spr \ddot{a} kke af et dj \ddot{a} v \ddot{e} lsk smil - steg af hesten og op p \ddot{a} sadlen igen. Sikke en oplevelse, og handlingsreferatet fra programmet var helt oplagt at lire af, da der sku' skrives stil til l \ddot{a} rerer p \ddot{a} Statsskolen i Svendborg! Den stil blev blot vurderet til et "godt" (et 5-tal)!

Anekdoter

Lige som i Bregninge var det ogs \ddot{a} i Bjerreby n \ddot{o} dvendigt at skifte spole og holde pause. Og ogs \ddot{a} herude underholdt morfar med sin klarinet. "Og han spillede virkelig godt!" siger Ole og forts \ddot{a} tter: "Men der var jo alle de her store b \ddot{o} nderkarle. Og blandt dem et par rigtige laban'er. De drillede Preben og gjorde nar a' ham". S \ddot{a} holdt han op med at spille

Shane (Alan Ladd) og hans n \ddot{o} rdm \ddot{e} n...

HANDLINGEN:
 I en af de sk \ddot{o} nneste egne i Wyoming - ude p \ddot{a} en pr \ddot{a} rier, der afgr \ddot{a} nses af de maleriske Grand Teton-bjerge - st \ddot{a} rret sl \ddot{a} et sig ned sammen med sin unge og energiske k \ddot{a} og deres 9- \ddot{a} rige s \ddot{o} n Joe, og er ved at forvandle de strid til frugtbart agerjord. En seks, syv andre familier har fulgt e og ogs \ddot{a} de bliver snart klar over, at de ikke alene har det jord at sl \ddot{a} s med, men ogs \ddot{a} R \ddot{u} ge Rytter. Han anser sig for af Det vilde Vesten's f \ddot{o} rste pioner - han har v \ddot{e} ret fordrive indianerne og g \ddot{o} re landet "silker" og er nu - egens store "kv \ddot{a} gkonge", der ved en flok brutale cowi

Helten, drengen og skurken.

i pauserne, for når der var nogle, som ikke værdsatte hans musik, så havde han ingen interesse i det, som han sagde. Det var der faktisk mange, der blev skuffede over.

*Da morfar kom hjem tog han klari-
netten frem. Ill. Frede Nielsen.*

Også her i forsamlingshuset kunne der sive nogle grimme dunste omkring. Hvis det f.eks. var støvregn, og karlene skulle i biografen, så havde de jo staldstanken med i tøjet. Og efter langsom opvarmning af kroppe og tøj, var det ikke særlig sjovt at sidde der i nærheden. Nu var det tid til forsigtig omrokering - hen i en lidt bedre luft, hvis det da var muligt. For det ku' være svært at "holde på luften". Og det var ikke så sjældent, at der blev sluppet nogle "vinde" løs.

Engang sad nogle af bønderkarlene oppe foran. Så i pausen gik Preben op foran og sagde: "Der er nogen, der har klaget over, at der nogen, som sidder og trumfer i teatret!" Så rejser en af karlene sig op og siger: "Hvis du kalder det her for et teater, så er det her en or'nlig ski!" Og så slog han en kæmpe en. Men trods deres frækheder blev de ikke forment adgang til forestillingerne. For der var jo også penge i det.

Men ellers fulgte publikum rigtig godt med i filmene. Så godt at man kunne leve sig helt ind i historien. Engang da politiet jag-

tede Fy og Bi, og Bi havde skjult sig, lød det pludselig - med en ophidset, dyb mandsrøst: "Ha' sitter ne'e i tønden!"

Bent Nielsen fortæller - sådan ca. - i sin bog om Bregninge Kro: Da den danske film "Spurve under taget" var på programmet, havde et par drenge undret sig lidt over den titel, og det måtte der naturligvis gøres noget ved. På vej op til biografen fik de indfanget et par gråspurve og puttet dem i lommen, og da filmen er godt i gang og publikum helt væk i historien, slipper de fuglene løs. De basker og flakser frem og tilbage og op mod lærredet. Der bliver vild opstandelse, og morfar farer rundt og hugger efter fuglene med bowlerhatten. En af fuglene sætter sig i hullet ind til operatørrummet, så oppe på lærredet ses pludselig en spurv på størrelse med en ko. Dørene blev slået op, og efter nogen tid fandt spurvene selv ud. Roen blev genoprettet, og filmen kunne fortsætte.

En af disse drenge havde også engang en høne med. Men om hvilken film de skulle se, eller om der blev krævet billet for hønen melder historien ikke noget om.

Biografen - efter morfar

Efter morfars død drev mormor biografen videre et lille halvt år. Derefter moderniserede kroejer Jørgensen den - bl.a. med en rigtig smart indgang i widescreen - og fortsatte driften i nogle år. Men det er en anden historie.

Lars Eriksen, f. 1941. Tømrerlærling hos Peter "Rambuk" Hansen, Svendborg 1958-60. Bygningsnedker hos Erling Steffensen, Strammelse 1962. Læreruddannelse fra Kbh.'s Dag- og Aftenseminarium 1974. Ansat ved Gasværksvejens Skole, Kbh. 1974-96. Derefter på Sølvgades Skole, Kbh. 1996-2003. Bosat på Amager.

Poul Eriksen, f. 1942. Læreruddannelse fra Kbh.'s Dag- og Aftenseminarium 1969. Højskolelærer på Andebølle Ungdomshøjskole 1970-2002 - afbrudt af syv års arbejde for Mellemløst Samvirke i Kenya. Bosat i Svendborg.

Med tak for hjælp til

fra Tåsinge:

Birte Eriksen - Jens Eriksen - Bent E.

Pytlick - Eluf Fischer Nielsen - Ole

"København" Petersen - Bent C. Nielsen

- Erik Hansen.

fra Svendborg:

Gunnar Andersen - Bent Sivertsen.

fra København:

Marianne Laursen - Astrid Faurhøj (Cinte).

For hjælp med layout, redigering m.v. tak til

fra København:

Michael Hernvig - Lotte Hagen Hernvig -

Janne Hagen Eriksen.

fra Tåsinge:

Erik Hansen.

Anvendt Litteratur

- Bent C. Nielsen: "Historien om Bregninge Kro"
- 1999

- "Filmens Hvem Hvad Hvor" - Politikens Forlag
- 1950

- "Filmens Hvem Hvad Hvor" - Politikens Forlag
- 1968

- Erik Nørgaard: "Levende billeder i Danmark - fra Den gamle Biograf til Moderne Tider." - Lademann

- Niels Jørgen Dinnesen og Edvin Kau: "Filmen i Danmark".

- Akademisk Forlag

- Marguerite Engberg: "Fy & Bi"

- Gyldendal

- Christian Borberg, Ulrich Breuning og Torben Weinreich: "Tarzan-myten" - Borgen

- Lars Dybdahl: "Den danske Plakat"

- Kunstbogklubben/Borgen

- "Gyldendals Filmguide - danske film fra A til Z"

- Bogklubben/Samtid

- "Filmleksikon" - Munksgaard-Rosinante

- Div. Filmårbøger - fra slutningen af 1940'erne til 1955

Med tak for brug af billeder til:

Jesper Wenzel - Marguerite Engberg - Lademann/Aschehoug-Egmont - Nordisk Film - Palladium A/S - Dansk Reklame Film A/S - 20th Century Fox - The Walt Disney Company - Scanbox Entertainment - Sandrew Metronome - Esther Williams Site Management - C3 Entertainment Inc - Denny C. Jackson - Film Annual 1954-55, Odhams Press Ltd/London - Gamle udgaver af Svendborg Avis. Herudover er anvendt: Plakat til "Det gamle guld" v. Aage Lundvald og plakat til "Junglebogen" v. Aage Sikker Hansen/COPY-DAN Billedkunst 20060568.

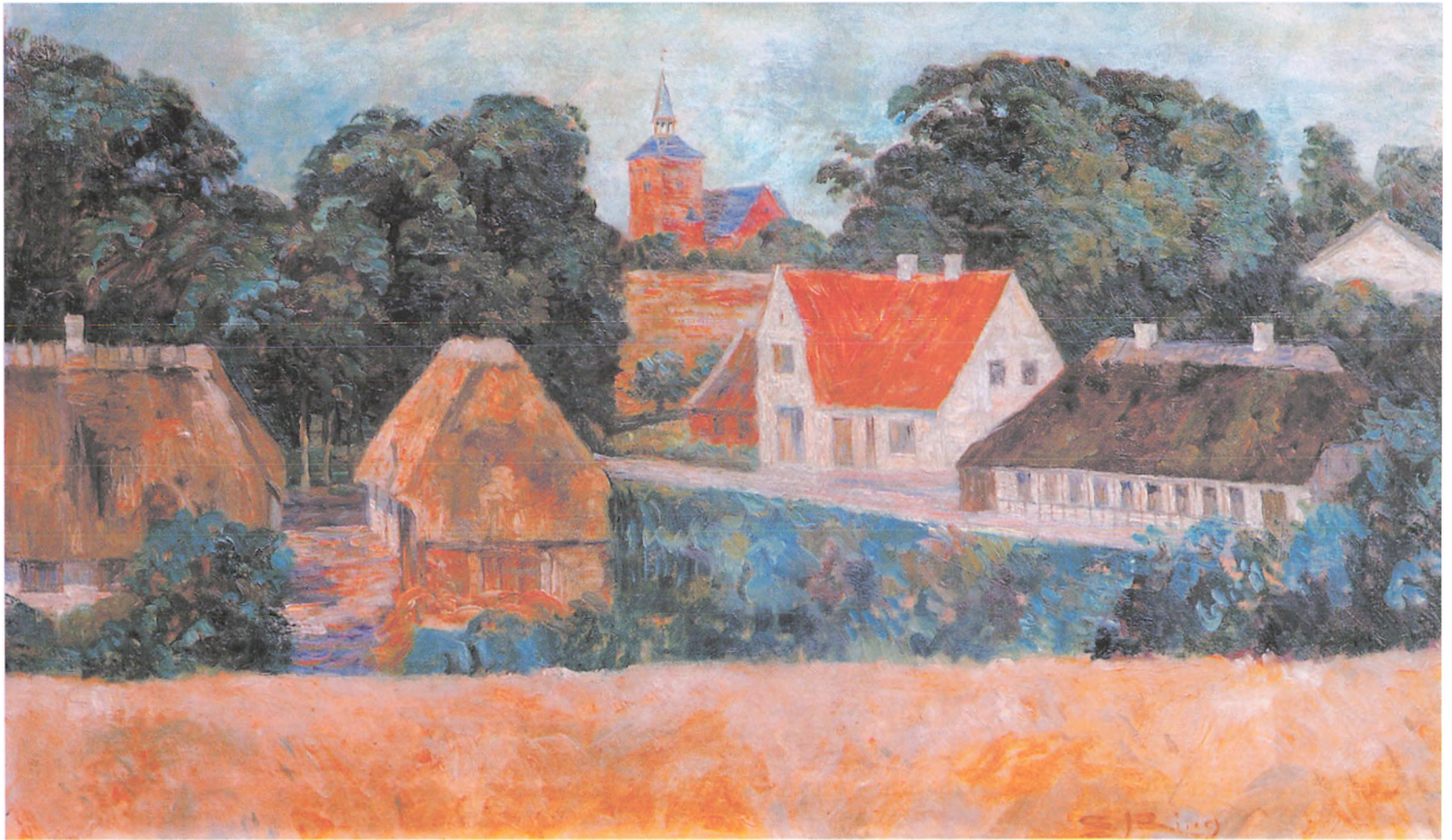
I øvrigt

Private fotos, billetter og andet materiale fra Arkivet i Landet.

Collager/illustrationer: -le/Lars Eriksen.

(Pga. problemer med ophavsret har det været nødvendigt med håndlavede illustrationer).

Alle mulige anstrengelser har været forsøgt for at finde frem til rettighedshavere til billeder brugt i denne sammenhæng. Vi beklager, hvis der er rettighedshavere, vi ikke fik kontakt med.

Bregninge ca. 1925. Maleri af Svend Ring.

Fra arkivets gemmer

Mandskab ved oprensning af den nordlige gadedam i Strammelse. (Foto fra før 1930).

Jørgen Hansen (Koll) og en datter uden for hans hus i Strammelse, før 1916. Huset var beliggende foran det nuværende Strammelse Gade 35, men blev nedrevet ved en vejregulering ca. 1965.

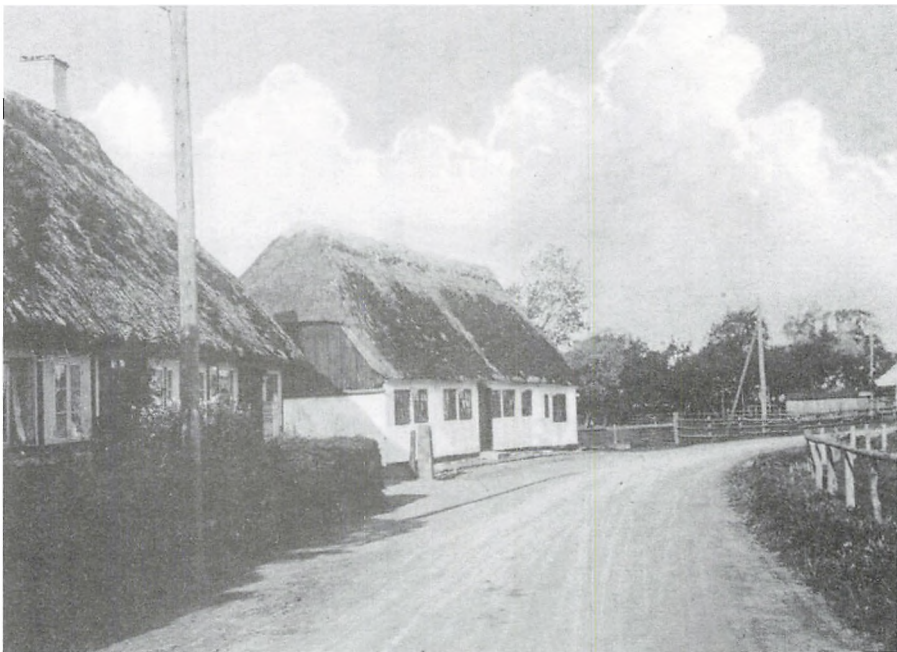
Lærere og elever ved Vornæs Skole ca. 1941.

Lægen i Landet afhentes i kane til sygebesøg på Valdemar Slot, ca. 1942.

Udsigt over Landet by – set oppe fra møllen. (Foto fra årene 1911-1920).

2 motiver fra den nederste del af Lundby (ukendt år).

Mandskab ved tærskning hos gmd. Ejler Andersen i Melby (ukendt år).

Det gamle hus Skovballevej 140, der brændte d. 15. juli 2006. (Foto fra før 1920).

Lærere og elever ved Sophie Frederikke Skolen i Bjerreby ca. 1944-1952?

Hans Christensen Lolk, husmand og træskomand, med sine køer på Bjerreby gade.

Vemmenæs færgebro før motorfærgens tid.

Luftfoto af Vemmenæs og Stenodden. (Foto: Helge Heger, Svendborg, ca. 1952).

Bjerreby Mølle

af Svend Højte

Den sydlige del af Tåsinge er et ret fladt og lavtliggende landskab, hvoraf størstedelen ligger mindre end 20 m. over havets overflade. Det højeste punkt er beliggende lidt øst for Bjerreby, og det har en højde af knap 27 m. Det er ikke meget, men til gengæld er der fri tilgang af vind fra næsten alle retninger. Det er derfor forståeligt, at man i sin tid valgte at bygge en vindmølle på dette sted.

Umiddelbart skulle man synes, at den første mølle formodentlig var blevet bygget på et ret tidligt tidspunkt. Det er da også muligt, at det har været tilfældet, men så vidt vides har den ikke efterladt sig spor i de bevarede skriftlige kilder. Da alle landets møller blev skyldsat til Matriklen 1688, er Bjerreby Mølle ikke nævnt, så på det tidspunkt må en eventuel ældre mølle være forsvundet.

Det er muligt, at der på et endnu tidligere tidspunkt har været en mølle i Bjerreby, men mit kildemateriale indeholder ingen oplysninger herom.

Man skal helt frem til første halvdel af 1700-tallet, før man kan finde oplysninger om Bjerreby Mølle. I hvert fald var der før 1734 blevet bygget en mølle. I jordebogen for nævnte år er det ifølge C. G. Høgstrøm oplyst, at mølleren dels skulle betale alle skatter og dels skulle betale 45 tdr. mel i landgilde. Det sidstnævnte kunne tyde på, at det ikke har været nogen helt lille mølle.

Dette bekræftes af en møllebog for Bjerreby sogn fra året 1753/54. I denne er anført, hvor meget korn fra Bjerreby sogn, der var blevet leveret til formaling i øens møller. Det beløb

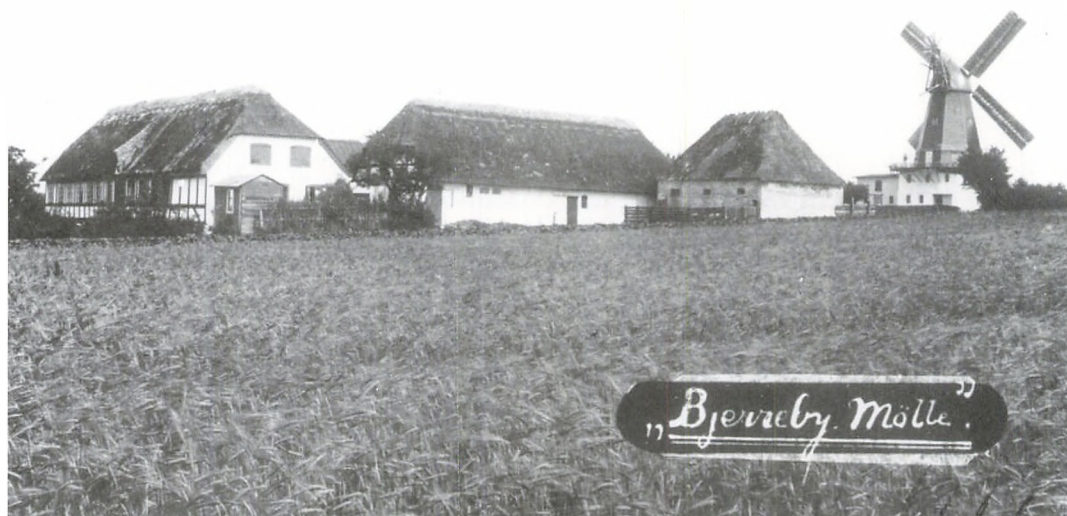
sig til i alt 1.414 tdr. korn. Meget naturligt var det Bjerreby mølle, som havde modtaget den største mængde, nemlig 893 tdr., altså 62 % af den totale mængde. Man kan dog ikke heraf slutte, om det beslaglagde hele møllens kapacitet. Der kunne måske være andre årsager til, at en del bønder havde valgt at lade deres korn formale i andre møller.

I 1784 betalte mølleren 50 rigsdaler årligt, alt iberegnet.

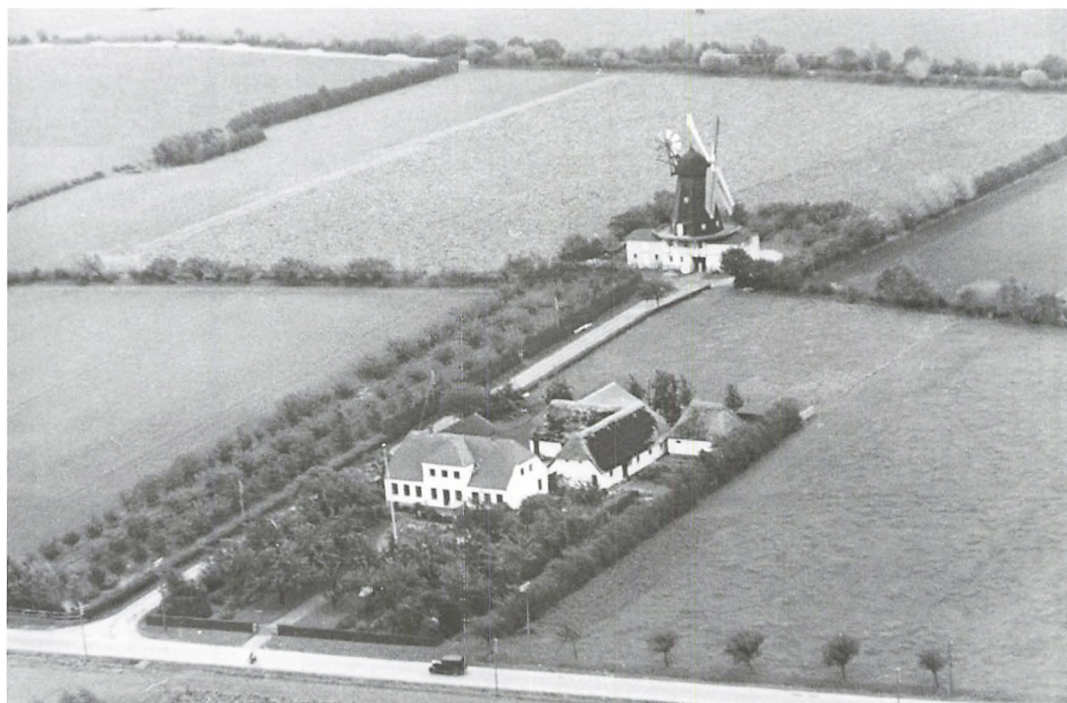
De første møller har sikkert været stubmøller, men formodentlig engang i 1800-tallet blev der bygget en hollandsk mølle.

Møllere i Bjerreby

Den første møller i Bjerreby, som jeg kender navn på, hed *Erland Erlandsen*. Han kaldes flere steder i kirkebogen for Erland Møller (1. gang i 1733), og der kan derfor næppe være tvivl om, at han virkelig har været møller. Fra jordebogen 1734 vides da også, at der på det tidspunkt var en mølle i Bjerreby. Erland Møller var født ca. 1699, men er ikke døbt på Tåsinge. Da hans mor døde i 1747 i en alder af 80 år, er det i kirkebogen oplyst, at hun var svensk. Hans far må have heddet Erland. Det er ikke noget almindeligt navn i Danmark. Det kan måske tænkes, at møller Erlandsen var efterkommer af en af de ikke så få familier, som efter afståelsen af de østensundske provinser til Sverige valgte at flytte til Danmark. Det er dog ikke fundet bekræftet. I 1733 blev han i Bjerreby kirke gift med *Maren Laursdatter*, som var døbt 1714-18/03 og datter af gårdfæster Laurs Jensen (Jyde) i Bjerreby.

Bjerreby Mølle før branden i 1913.

Luftfoto af Bjerreby Mølle ca. 1950-1960. (Foto: Palle Thomsen, Københavns Lufthavn, Kastrup).

Hun blev begravet 1741-19/09, kun 29 år gammel.

Han blev derefter i 1742 gift med *Sinder Hansdatter*, som var døbt 1722-31/03 og datter af Hans Christensen (Smed) i Gesinge.

Endnu 1753 boede familien i Bjerreby og har formodentlig fortsat drevet møllen, men før 1756 flyttede de til Vemmenæs. Det var jo netop omkring det tidspunkt, da denne nye landsby blev anlagt, og et betydeligt antal familier flyttede derud.

Her døde Erland Erlandsen i 1763 og blev begravet d. 8. april, 64 år gammel. Hans enke blev begravet 1766-08/03 i en alder af 39 år.

Det bør her tilføjes, at der i 1736 i Bjerreby mølle boede en *Peder Skytte*, som nævnte år fik døbt en datter. Hun blev ved dåben båret af Madame Kirsten Henriksdatter Grønberg, som var gift med Niels Basse i Svenderup.

Peder Skytte var bosat i Vemmenæs i 1733 og har formodentlig været skytte, således som navnet angiver. Dette bestyrkes også af, at ovennævnte Niels Basse i Svenderup sandsynligvis har været skovfoged endda skovrider. Hans kone er jo tituleret Madame i kirkebogen.

Jeg ved ikke, hvorfor Peder Skytte i 1736 boede i Bjerreby Mølle. Han har dog næppe været møller, men måske har han været i familie med Erland Erlandsen?

Møllen må ifølge ovenstående være blevet fæsteledig omkring 1755. Jeg kan ikke med sikkerhed afgøre, hvem der blev næste fæster, men oplysning herom kan muligvis findes i fæsteprotokollerne.

Måske blev det *Hans Jensen (Møller)*. Han var født i Pederskov mølle og blev døbt 1728-12/09 som søn af Jens Hansen (Møller). I 1752 blev han gift med *Maren Larsdatter*, i Vemmenæs. Hun var da enke efter en Jens Hansen, som var død året før.

Familien boede indtil 1757 i Vemmenæs, men flyttede før 1760 til Bjerreby. Jeg har dog intet bevis for, at han faktisk fæstede møllen, men jeg finder det meget sandsynligt. I hvert

fald blev han senere møller i Bregninge. Hans kone må være død før 1775, idet han 1775-25/10 i Bjerreby kirke blev gift med *Anne Kirstine Madsdatter*, som var født i Snøde på Langeland, men tjente i Vårø præstegård.

Hvornår han flyttede til Bregninge, har jeg ingen oplysninger om. Han er sidste gang nævnt i Bjerreby kirkebog 1760, men derfor kan han naturligvis godt først være flyttet flere år senere. I jordebogen 1767 er han i hvert fald ikke nævnt som fæstemøller i Bregninge.

I jordebogen 1762 nævnes *Balzer (Møller)* som fæster i Bjerreby, men han er ikke nævnt i kirkebogen. Måske har han haft møllen en kort tid.

Imidlertid er det alene på grundlag af kirkebøgerne ofte svært at afgøre, om en bestemt person var fæster af møllen eller møllersvend.

Således nævnes i Bjerreby mølle en *Rasmus Jørgensen*, som var fra Langeland og døde 1763, 48 år gammel, men jeg kan ikke afgøre, om han var fæster eller svend. Jeg er dog mest tilbøjelig til at tro, at Hans Jensen (Møller) på det tidspunkt fortsat var fæster af møllen.

Rasmus Jørgensens kone hed *Elisabeth*. Hun blev 1768 gift med *Hans Jeppesen*, som var døbt 1744-26/03, og søn af Jep Krog (Ejlersen) i Stjoul. Dette ægteskab blev dog meget kort, idet han blev begravet 1769-15/03 kun 25 år gammel.

Så vidt jeg kan se, blev Hans Jensen (Møller) afløst som fæster af *Lars Pedersen (Møller)*, som var født ca. 1738, men jeg ved ikke hvor. Han er nævnt 1. gang i Bjerreby kirkebog 1775, da han fik en datter døbt. Hans kone hed *Mette Nielsdatter*. Hun blev begravet 1799-10/04, 56 år gammel og må altså være født ca. 1743, men jeg ved ikke hvor.

Lars Møller blev derefter 1799-23/06 gift med *Birthe Hansdatter*, som var døbt 1774-30/01 og datter af Hans Pedersen (Kilde- mand) i Bjerreby. Dette ægteskab blev dog kun kort, idet Lars Møller blev begravet 1801-02/02 i en alder af 63 år.

Birthe Hansdatter blev derefter 1802-19/03

Bjerreby Mølle ca. 1920-1930.

gift med *Hans Christopher Christensen (Hen-netved)*. Tilnavnet kunne tyde på, at han var fra Langeland. Han var født ca. 1773. Han overtog ved sit giftermål fæstet på møllen og fik tilnavnet Møller. Fæstebrev fik han dog først 1809. Bjerreby mølle var på den tid en stubmølle. Ved vurderingen til bygningssskat i 1802 blev den ansat til 567 rigsdaler, og det er oplyst, at den var forsynet med et grubbeværk, men det er tilføjet, at det var uden bevilling. Det kunne tyde på, at det har været »sort arbejde«.

Birthe Hansdatter døde 1821-02/11, 48 år gammel. Kort tid efter må Christopher Christensen have afstået fæstet på møllen, hvorefter han blev husfæster på matr. nr. 27 i Tvedskov. Hans 2. kone hed *Maren Rasmusdatter (Hattemager)*, og de blev viet 1822-24/03 i Bregninge kirke, og de fik en søn døbt 1822-24/11. Som et kuriosum kan det tilføjes, at

dette ægteskab mellem mølleren og pigen med tilnavnet Hattemager gav anledning til det meget pudsige tilnavn »*Hattemølle*«. (Senere medlemmer af slægten har antaget efternavnet Skovmøller). Hans Christopher Christensen døde 1858-07/07, 85 år gammel. Maren Rasmusdatter døde 1870-30/12 i en alder af 82 år.

Fæstet på møllen blev omkring 1822 overtaget af *Thomas Clausen*, som kom til Tåsinge fra Ærø, hvor han var født ca. 1785. Hans kone hed *Mette Kirstine (Knudsen eller Krabbe?)*. Hun havde vistnok slægtsforbindelse til slottets daværende ejer Frederik Juel. Det kan muligvis have hjulpet hendes mand til at få fæstet på møllen. Familien havde tidligere boet i Ærøskøbing.

Dermed begyndte et nyt afsnit af møllens historie. Man kan med rette kalde det Clausen-slægtens æra. Thomas Clausen beholdt ganske vist kun fæstet indtil 1836. Han var allerede 1831 flyttet tilbage til Ærø, men havde forinden indsat sin søn Rasmus Knudsen Clausen som bestyrer. Denne overtog fæstet 1836 og beholdt det indtil 1889. Han var født i Ærøskøbing 1809-11/04. Han var gift med *Else Kathrine Pedersen*, men vielsen er ikke sket i Bjerreby kirke. Hun har muligvis også været fra Ærø. Hun døde 1886-22/10, 76 år gammel og må altså være født ca. 1810. Rasmus Clausen blev meget gammel, idet han først er død 1904-14/02 i en alder af næsten 95 år.

Det må sandsynligvis have været i Thomas Clausens tid, at den gamle stubmølle blev afløst af en ny hollandsk mølle. Måske kan det være sket allerede kort tid efter hans overtagelse af fæstet, men jeg kender desværre ikke årstallet for opførelsen af den ny mølle. Fæstet på møllen blev overtaget af *Rasmus Knudsen Nielsen Clausen*, som var født i Skovby på Ærø 1846-19/06 og søn af senere lærer i Marstal Hans Jensen Nielsen og hustru Sofie Severine Clausen. Sandsynligvis var hannen slægtning af den foregående fæster, muligvis søstersøn, men jeg ved det ikke med sik-

kerhed. Hans kone hed *Ane Marie Pedersen*. Hun var født 1851-05/03 i Hundslev, Kølstrup sogn og datter af bolsmand Peder Larsen og hustru Margrethe Poulsdatter. Vielsen er ikke sket i Bjerreby kirke. De er vistnok blevet gift omkring 1873.

Den unge Rasmus Clausen er sandsynligvis kommet til Bjerreby som møllersvend, og hans virke her kom til at bære frugt. I 1865-05/01 fik han således en søn, Morten Christoffersen, med pige Karen Christoffersen, Ny Bjerreby. Han har da kun været 18 år gammel. I 1869-11/11 fik han atter en søn, Lars Stougaard, denne gang med pige Ane Christensen, Ny Vemmenæs. Han har således ikke brugt al sin energi på arbejdet som møllersvend.

I sit ægteskab fik han endvidere i tidsrummet 1874-1890 en del børn, hvoraf dog nogle døde i en ung alder. Han selv døde 1906-14/12 i en alder af 60 år, og hans enke 1911-09/03 ligeledes 60 år gammel. Hun havde vistnok fæstet omtrent til sin død.

I 1910 blev møllen købt fra Stamhuset til selveje af *Hans Christian Mogensen*, som var født 1880-26/10 og søn af gårdfæster Mogens Hansen og hustru Karen Kop i Søby.

Han blev 1908-18/12 gift med *Marie Nielsine Hellesen*, som var født 1886-05/02 og datter af gårdfæster Lars Nielsen Hellesen og hustru Emilie Dorette Hansen, »Rallengaard« i Stjoul.

I møllen blev installeret en forbrændingsmotor, og den blev årsag til, at møllen brændte i 1913-30/09, da en flamme fra motoren antændte noget petroleum. Møllen blev hurtigt genopført og fik derved det udseende, som den beholdt, så længe den blev brugt som kornmølle. Den havde muret underdel med gennemkørselsport, og den var forsynet med omgang. Overdelen var 6-kantet (8-kantet?) med tagpapbeklædning, og møllen forsynet med selvkrøjer (automatisk drejning af hat og vinger ved hjælp af vindrosen) og selvsvikker (regulering af klapperne på

Bjerreby Mølle 24/06-1963. (Foto: Svend Bøjte)

vingerne). Dens vingefang var 32 alen, og der blev senere installeret en 25 hk råoliemotor af fabrikat »Kramper«. Møllen blev desuden udstyret med sigteri.

Hans Christian Mogensen solgte dog allerede i 1915 møllen og blev restauratør i Odense. Han døde 1952-27/01 og hans enke 1962-14/07.

Møllen blev i 1915 købt af *Søren Martin Melkor Jensen*. Han var født 1886-10/08 og søn af bådebygger Hans Peder Jensen (Dyhr) og hustru Kirsten Jensen (Svendsen) i Lundby.

Han blev 1915-13/07 gift med *Gertrud Hansine Kristensen Foged*, som var født 1888-04/12 og datter af gårdfæster Jakob Kristensen Foged og hustru Kirsten Hansen (Skindballe) i Bjerreby.

Det var således Melkor, som altid kaldtes

Familien Melkor Jensen med tjenestepige og hund i haven foran det gl. stuehus ca. 1923.

ved dette navn, der var møller i Bjerreby i min barndom, og jeg har derfor kendt ham. Det var denne mølle, jeg først lærte at kende. I mine første barndomserindringer indtager turen til Bjerreby mølle en fremtrædende plads. Det var lidt af en eventyrlig oplevelse, når vognen med sit hesteforspand kørte ind gennem porten i møllens underdel. Med undren så jeg, hvorledes der blev firet et tov ned til vognen, en løkke blev lagt omkring sækkens snut, og så blev den hejst op igennem lemmen i loftet til kværnen, hvis durren man tydelig kunne både høre og mærke. Alt deroppe var hvidt af melstøv, og det var med en vis ærefrygt, jeg så møllersvenden hive sækkene ind på loftet. Jeg vovede aldrig at begive mig ind i hans støvpudrede rige. Men det var spændende for en lille dreng, som ikke havde så mange andre interessante oplevelser i den daglige tilværelse. Nu er det kun et minde.

Møllen, som i matriklen 1844 fik nr. 30,

havde et jordtilliggende på ca. 6-8 tdr. land. Sammen med møllen blev der også drevet korn- og foderstofhandel.

Nogle år efter 2. verdenskrigs afslutning blev mølleriet indstillet, og i 1955 blev vingerne og hatten taget af. Møllen stod derefter i omtrent en halv snes år i den skikkelse, som mit vedføjede foto fra 1963 viser.

Melkors kone døde 1958-05/12 og han selv 1962-08/04. Med ham sluttede rækken af møllere i Bjerreby.

I 1964 eller 1965 blev den tilhørende lille ejendom og møllen solgt til den daværende Bjerreby kommune, som lod jorden udstykke. Den del af jorden, hvorpå møllen lå, blev solgt til fabrikant Willy Nielsen, som fabrikerede forme til brug ved fremstilling af mursten. Han solgte møllen til nedbrydning i 1964. På grunden blev dels opført en villa og dels en fabriksbygning. Dermed var den gamle mølles saga ude.

Oversigt over møllere i Bjerreby mølle

(med forbehold mod fejltagelser og unøjagtigheder)

Erland Erlandsen (Møller)	ca. 1730 - ca. 1756
Hans Jensen (Møller)	ca. 1757 - ca. 1761
Balzer (Møller) nævnt i jordebogen	1762
Rasmus Jørgensen	død 1763
Hans Jeppesen	død 1769
Lars Pedersen (Møller)	ca. 1770 - 1801
Hans Christopher Christensen	1802 - ca. 1822
Thomas Clausen	1822 - 1836
Rasmus Knudsen Clausen	1836 - 1889
Rasmus Knudsen Nielsen Clausen	ca. 1889 - 1906
Enken (vistnok)	1906 - 1910
Hans Christian Mogensen	1910 - 1915
Søren Martin Melkor Jensen	1915 - 1962

Efterskrift:

Afdøde skomager Oluf Madsen, Bjerreby, har i sin noteringsbog bemærket d. 6. oktober 1955, at møllebyggere fra Sønderborg er i færd med at afmontere hatten på Bjerreby mølle for at genbruge den på Slotsmøllen i Sønderborg.

Svend Hansen Højte, f. 1918 i Vårø, Bjerreby sogn, død 1999 i Højbjerg v. Århus. Civilingeniør. Hobby: Tåsinges lokalhistorie. Artikler i »Tåsinge Årbog« 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 2002, 2003 og 2004.

Om møller på Tåsinge, se indledningen til Svend Højtes artikel om Bregninge mølle i »Tåsinge Årbog 2002« side 35.

Spredte træk om oplevelser på Tåsinge under besættelsen 1940-45

af Niels Mortensen

Så skete det. Den 9. april om morgenen 1940 for Danmarks vedkommende. Flere andre lande var allerede besat af tyskerne. Jeg husker ved 7-tiden om morgenen, var nået til Eskær, hvor jeg handlede med et par gamle mennesker, pludselig var der mange sorte flyvemaskiner i lav højde over os – alle med hagekors under vingerne. Vi vidste, at nu var det Danmark, det gjaldt. Der blev ikke solgt flere fisk den dag. Jeg prøvede i Gl. Nyby, men ingen havde tanke for andet end at drøfte, hvad der formentlig forestod.

Livet skulle leves videre, det første års tid mærkedes ikke så meget, da man havde lagre af forskellige ting. Det varede dog ikke længe, før rationering af almindelige forbrugsvarer satte ind. Først lempeligt, efterhånden strammere. Først og mest mærkbart var manglen på olie, benzin og fast udenlandsk brændsel. Tøjet blev også mangelvare, så mor måtte bruge megen tid på omsyning og andet. Værst for mig var manglen på benzin og olie, dæk og akkumulator til bilen. Kunne jeg ikke køre, kunne der heller ikke tjenes penge. Til sidst var der kun benzin til 1 eller 2 dage om ugen, og i slutningen af eller midt i 1943 holdt benzinen helt op.

Vi var 2, fisker Peder Kristensen og jeg, der fik fremstillet et par elendige trehjulede cykler, hvormed vi forsøgte at komme rundt til kunderne. Det var strengt med 30-40 kg. fisk på hvert lad og tit mere. Bare vi kunne skaffe fisk nok, men det kneb også, fiskerne havde ingen olie. Vi var ikke meget værd, når man

tidlig om morgenen nåede Bregninge bakke, ned ad gik det strygende. En middag vi skulle hjem, hoppede kæden af min cykel, og pokker tog ved mig ned ad bakken. Heldigvis havde Peder Kristensen opdaget det og trådte sine pedaler så kraftigt, at han nåede at indhente mig, før jeg endte i en grøft eller et vejtræ. Han fortalte senere, at det var et kosteligt syn, frakken stod med skøderne bagud, og det var i et af disse, han fik fat.

Der blev efterhånden fremstillet noget, der hed generator til biler, men kun fragt, rutebiler, læge, politi, brandvæsen o.s.v. kunne få tilladelse til sådanne. Autoforhandler Bukkehave kom en dag over til os, og vi drøftede, om det kunne nytte, at jeg søgte om tilladelse til en generator. Hvis vi kunne få tilladelse, ville han fremstille en generator, der kunne påmonteres en varevogn.

Vi fik sat en ansøgning sammen med den begrundelse, at øboer og kystfiskere på Tåsinge ikke kunne komme af med deres fangst af rejer, ål og anden fisk, hvis ikke fangsten blev afhentet, som jeg hidtil havde gjort. Vel nok af den grund blev det bevilget til den første og eneste varevogn (Ford 29) i hvert fald på Sydfyn.

Generatoren blev lavet og monteret til en pris af 3600 kr., den gik også meget godt, men der var meget ekstraarbejde med at holde den. Ofte måtte mor og de største børn ud af fjere om morgenen for at skubbe i gang. Der blev brugt tørt bøgetræ, hvad der den første tid var nok af. Men en dag blev bøgetræ også

Niels Mortensen, Fiskehandler i Vindeby.

rationeret, så det ikke kunne slå til. Jeg kørte til Lundborg hver dag for at hente fisk til mig selv og andre fiskehandlere i Svendborg, der skulle meget brænde til.

Så hørte vi andre steder fra, at grankogler var fortrinlige til at supplere med. Sammen med børnene samlede vi mængder af grankogler i sække i skovene på Tåsinge og fik koglerne tørret. Det gik fint med at køre med dem – skovfoged Hansen, Nørreskov, fik en ret ål som tak for tilladelsen.

En dag, mens jeg handlede i Bjerreby, kom politiaffluent Strømvig hen til mig, trak en skrivelse frem, hvori der stod, at fiskehandler Mortensen ingen tilladelse havde til at handle med fisk fra generatorbilen. Der var kun givet tilladelse til engroshandel, underskrevet af politimesteren i Svendborg. Ja, så kunne jeg lige så godt holde op, for engroshandel alene kunne ikke give fortjeneste nok til bilen og til at leve for. Han stod lidt og grinede så sært

smørret - vi havde altid været gode venner. »Nu skal jeg sige dig noget, denne skrivelse har jeg gået med i flere måneder, men har ikke set dig (han så mig næsten daglig), nu skal du se, hvad vi gør ved sådan en«. Vi satte os ind i bilen, hvor han rev skrivelserne i stumper og stykker og sagde, at det jo ikke var med politimesterens vidende, men han ville aldrig bebrejde ham for det. »Kør du bare videre, jeg kender dig ikke«. Det skal bemærkes, at Strømvig sammen med politimesteren var de største tyskerhadere, jeg har kendt.

Det kan tilføjes, at han siden fik mange gratis fisk hos mig, og at han efter at politiet var gået under jorden, hvor han var søgt i skjul på »Vejlegaarden«, i mig havde en god formidler til sin familie i Svendborg.

Vi har siden haft mange samtaler om den gang og var enige om ofte at have gjort dagens gode gerning. Siden fik jeg lov at køre uanstøvet for danske myndigheder, men knapt nok for de tyske, dog på anden måde. Det strammede mere og mere på alle områder, efter at værnemagten også havde overtaget det danske politis myndighed. Således måtte jeg have bilen indregistreret og kørselstilladelse på ganske bestemte vejstrækninger. Første gang 31. maj 1943, anden gang 3. april 1945, begge gange fik jeg tilladelse til at køre strækningen Svendborg-Lundborg, samt overalt på Tåsinge. Disse to originale papirer opbevarer jeg endnu. På det første står kun: »Führer Niels Mortensen darf passieren bis aus weltres, Händler, Vindeby. Lichtbildausweis, der höhre und Polizeiführer in Dänemark, Listen nr. 238 - Fürst« og et stempel med hagekors nedenunder.

I det følgende en beretning på lokalt plan, der er jo skrevet bøger i massevis, som fortæller om det krigsbesatte Danmark. I 1943 var der rationeringskort på alt. Det meste var surrogat, og tøjet var lavet af kunststoffer og meget lidt holdbart. Hvem der havde travlt med at holde sammen på det hele, var vor mor.

Niels Mortensen med en laks i forretningen 1962.

Der skulle meget til med 5 børn og en mand, der daglig blev våd og snavset af sit arbejde. Selve maden var ikke det værste, selv om meget var surrogat. Det kan nævnes, at kaffe var brændte sukkerroer tilsat et eller andet, mel til brød var sammenblandet af forskellige kornsorter samt kartoffelmel. Luksusting som tobak og chokolade og sydfrugter var der intet af. De cerutter, jeg røg, hed »Fatma« og bestod af papirdæksblad, hvori der var en blanding af forskellige tørrede blade. Jeg var endda heldigere end de fleste, idet jeg havde en god ven i tobakshandler Stougaard. Jeg fik mange cerutter med nogenlunde tobak i.

Alt udenlandsk brændsel var sluppet op på nær en tildeling af briketter. Vi kunne købe tørv, men de kunne som regel ikke brænde, langt mindre give varme, de var altid fugtige. Vi havde kun varme i køkkenet og ved lejlighed i stuen, men over 15-16 grader kunne

ikke opnås. Dertil kom, at vinteren 1941-42 og 1943 var meget strenge med megen sne og is over hele det sydfynske bæltområde. Vi kunne således 3 vintre i træk køre over isen til Birkholm og Ærø.

At det var streng frost (\div 21 grader) kan bevises af følgende: Vi var alle kørt en tur til Birkholm og overnattede. Næste dag kørte Erland og jeg til Vindeby for at fyre op i komfuret, så der var lidt varme, når vi kom hjem. For det første var blomsterne frosset stive, selv om de stod midt i stuen, og vandet i beholderen i komfuret var bundfrosset. 1943/44 varede isvinteren $3\frac{1}{2}$ måned. Lokale fiskere var indefrosset, så fisk var der ingen af. Vi var nogle fiskehandlere, der sammen tog til Ærø og købte mange torsk, der var pilket på isen ude i Østersøen. Fortjenesten var ikke stor, men tiden gik. De fleste penge gik til lastbilen, der transporterede fisken over isen og videre til Odense og Kerteminde-grossererne.

Sabotagen tiltog, og repressalier fra tyskerne var noget, der gentog sig hver dag. Mange modstandsfolk mistede livet, også her i Svendborg. Svendborg Avis's bygning blev jævnet med jorden, og i Skattergade blev et hus raseret og en mand dræbt. På Lundevej blev en politibetjent skudt. Den lokale tobaksfabrikant Harald Halberg blev skudt i sin villa i Svendborg. Alle mistænkt for at være med i modstandsbevægelsen. Tyskerne havde gode hjælpere i danske stikkere, mange var godt kendt her på egnen, men ingen vovede at likvidere dem på det tidspunkt.

Her på Tåsinge mærkede man ikke noget til sabotage. Her var heller ikke noget, der hverken kunne skade eller hjælpe tyskerne. Der blev dog henter 2 mand her fra øen. Den ene var provst Juul-Sørensen, Bregninge, den anden en invalid skræddersvend fra Vindeby. Jeg så den sidste blive afhentet af 4 soldater samt stikkeren kaldt Poul Tysker. Ingen kunne gøre noget. Hvis tyskerne mente, der var noget mistænkeligt, blev våbnene øjeblik-

keligt rettet mod stedet. Poul Tysker havde pistol i hånden hele tiden også på færgeren til Svendborg. Samme Poul Tysker var en af de værste stikkere i Danmark. Han sendte mange i døden og mange til afhøring og tortur. Han blev en af de første, der blev skudt ved krigens ophør. Han blev fanget i Kerteminde og skudt med det samme. Provst Juul-Sørensen kom til afhøring i Odense, men klarede frisag, og skræddersvenden blev løsladt efter 3-4 måneder.

2 engelske flyvemaskiner blev skudt i brand og faldt ned her på Tåsinge. Kun få blev reddet og senere taget til fange af tyskerne. På søen her omkring skete der 2 mineekspllosioner, et mindre fragtskib fra Troense minesprængtes syd for Thurø (Marcussen), men blev reddet. Ærøfærgeren minesprængtes ud for Skarø i sejltrenden ved Hjortø, kaptajnen dræbtes, og flere blev såret.

Befolkningen her på Tåsinge blev ellers skånet for krigens rædsler, faktisk havde man ikke noget at beklage sig over. Men det er klart, at man hørte, hvad der foregik ude omkring i Danmark, og det satte knugende spor hos os alle. Indtjeningsmulighederne var gode de sidste 1½ år, før freden kom. Der var brug for varer, men tyskerne tog først. Værnemagerne havde gode tider. Den, der ville arbejde for tyskerne, tjente tykt, og det var ikke få, som pengene fristede.

Det var også muligt at tjene godt på almindelige danske virksomheder også indenfor handel, bare der kunne skaffes varer. Der fandtes dog megen korrupsion, jeg vil nævne et eksempel, der drejede sig om anskaffelse af 2 nye dæk til mig selv.

Vi havde gennem et nævn her søgt valutacentralen et par gange, men fået afslag. Autoforhandler Bukkehavne ville sammen med mig og hans lagerforvalter rejse til København og om muligt få den øverste chef i tale på det såkaldte valutakontor. Vi var i København tidligt på formiddagen og søgte foretræde. Der

Der handles med fisk ved havnen i Skovballe.

var mange ansøgere, så det tog tid, før det blev vores tur. Vi vandrede fra det ene kontor til det andet uden ringeste resultat. Vi forlangte at tale med den øverste chef, det gav samme resultat: ingen dæk til varevogn. Vi havde opgivet og var efterhånden blevet både sultne og tørstige. Den gamle »ræv«, altså Bukkehavne, må have haft erfaring fra tidligere. Han sagde følgende: »Ja, vi har tænkt os en midtdag nu, og måske kunne chefen tænke sig at hygge sig sammen med os, før vi kører hjem«. Jo, det ville han gerne, vi tog ud til Kastrup Lufthavn, det ville blive dyrt. Hvor meget det hele kostede, har jeg aldrig fået at vide. Min regning fra Bukkehavne lød på 120 kr. for hele turen. Bukkehavne havde også andre forretninger at besørge. På hjemturen beklagede jeg mig over, at vi ingen resultat fik. »Vi får se«, var Bukkehaves eneste kommentar. 3 dage efter var 2 dæk + slanger til afhentning hos Bukkehavne.

På rundtur med fiskebilen til kunderne.

Nu skulle man tro, at der kun var besværligheder og onde tildragelser, der optog os under besættelsen, der var heldigvis også lyspunkter ind imellem. Børnene voksede til og var heldigvis ikke alle sammen klare over, hvad der foregik. De levede en barndom, som børn gør den dag i dag. De havde en mor, der var om dem den meste tid, jeg var kun lidt hjemme, forretningen krævede mere og mere tid.

En tildragelse, der også endte godt, vil jeg her fortælle om. Fiskehandler Verner Niel-

sen ved færgen på Svendborg-siden og jeg var hver eftermiddag i Lundeborg efter fisk. Af og til mødte vi tyskere, men når de fik set mit »pas«, lod de os altid køre. En aften, vi kørte hjem, var det blevet sent og mørkt. Det var ellers noget, man passede på med ikke at køre, når det blev nat. Forlygterne var mørklagt, der var kun 2 smalle striber, hvor en lillebitte lyskegle nåede ned på kørebanen. Da vi nåede forbi Skårup mod Svendborg, var der nogen, der svingede med lygter forude. Det var en tysk vogn med soldater, der var kørt i grøften og væltet. 2 officerer bad os om at måtte køre med til Svendborg, vi turde ikke nægte. Verner Nielsen satte sig ude på ladet sammen med den ene officer. Den anden officer hos mig i førerhuset. Det viste sig, at han var sønderjyde og kunne tale en del dansk. Han forbandede krigen, men sagde også, at den varede ikke ret længe mere. Det var vinteren 1944-45, dette skete. Ved ankomsten til Svendborg spurgte han, hvad vi skulle have for det! Jeg var fræk og sagde, at det eneste, jeg manglede, var olie til bilen. Han skrev bilens nummer i en bog og sagde, at der stod olie på deres lager i Ørkildsgade næste dag mod aflevering af denne seddel. Vi tvivlede, men det passede, næste dag, vi kørte til Lundeborg, fik vi udleveret en dunk med 7-8 liter olie.

Niels Mortensen, født 17. april 1897 på Birkholm. Fiskehandler på Tåsinge fra 1926-1965. Fra 1927 med bopæl Strandvej 5 i Vindeby. I 1948 åbnede han fiskeudsalg på færgemolen i Vindeby. Død 25. december 1972.

Fra Færge til bro

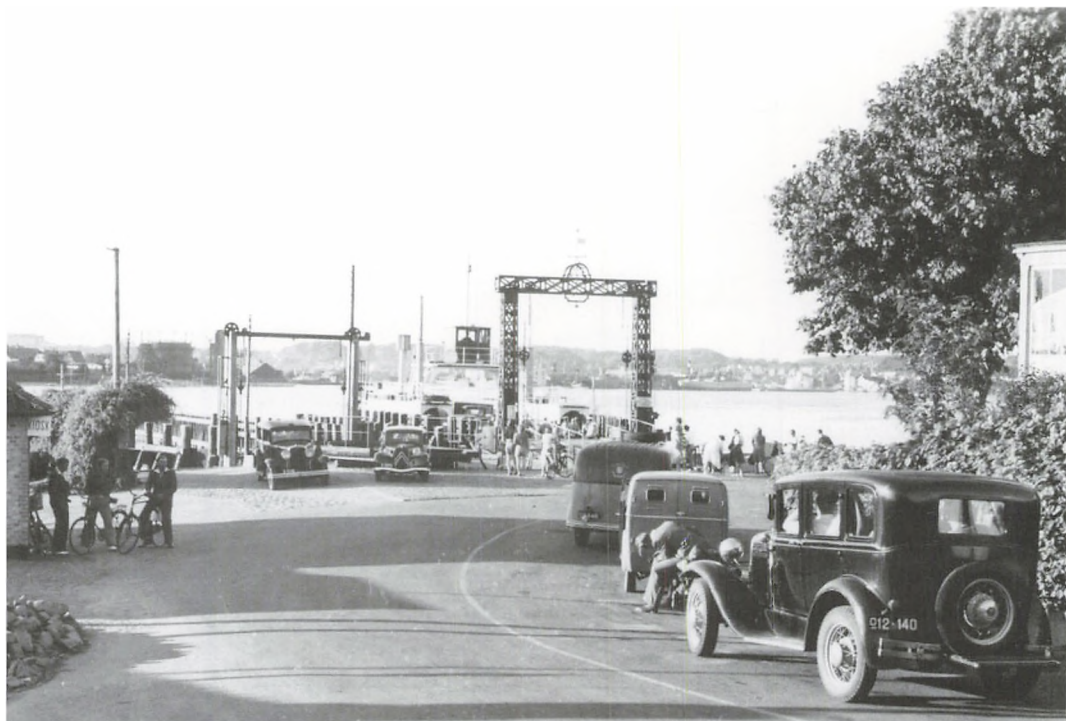
– at mindes, nu 40 år efter

Fra det gamle færgeleje i Svendborg – dampfærgen "Fritz Juel" er lige afsejlet til Vindeby.

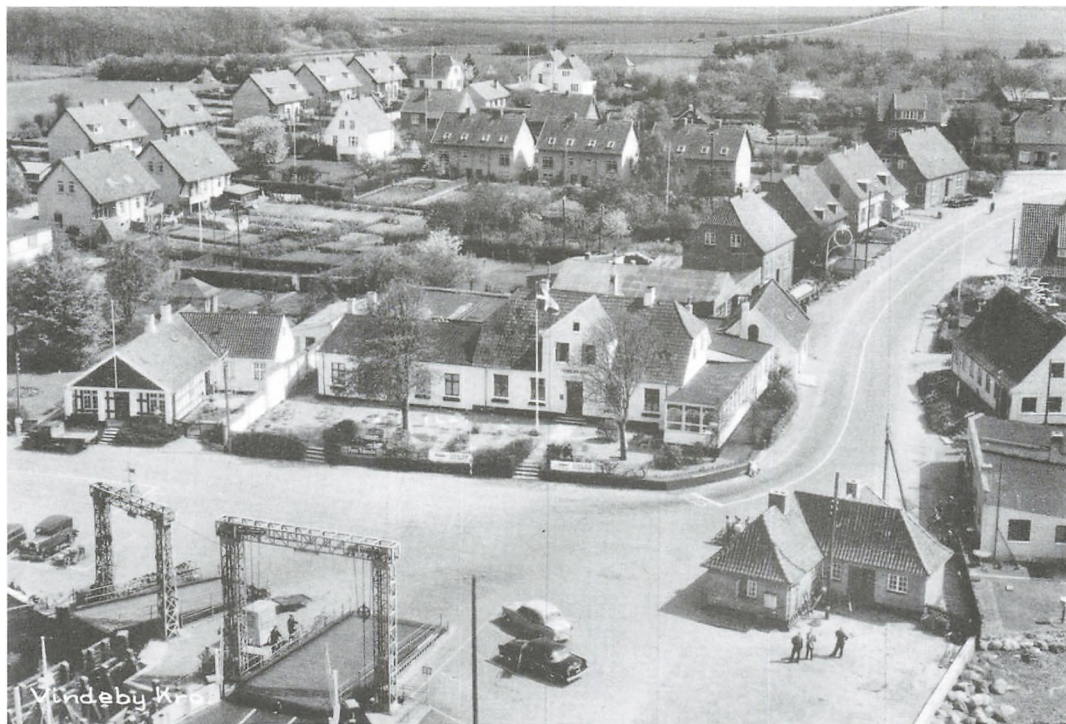
MIF "Taasinge", den første motorfærge fra 1926.

Ventende passagerer, cykler og biler i Vindeby.

Kommer der mon flere, der vil med over? Færgebetjenten (Hans Haahr eller Hilbert?) afventer.

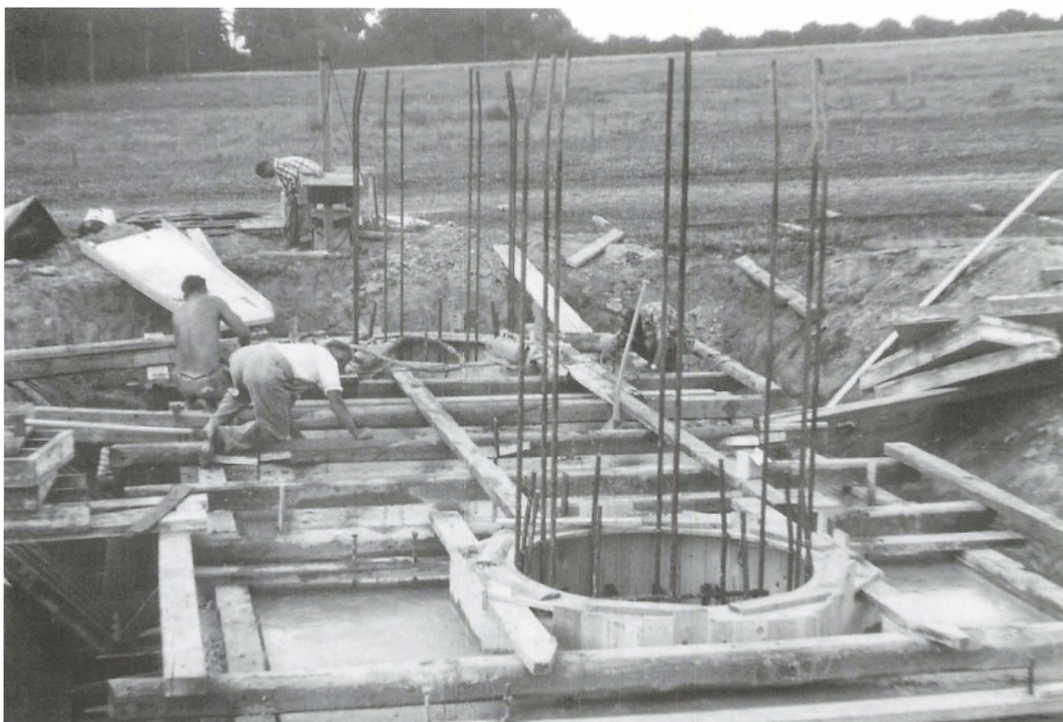
Ved Vindeby kro og færgelejer. (Sylvest Jensen, luftfoto).

Lillebilerne venter på tur. Verner Poulsen og Carl Lakkendrup med skinnende vogne.

Broprojekt "Slog et hul" i Bratenskoven.

Fra støbningen af landfæstet for broen på gmd. Peter Nybølles mark.

Grunden til brodæmningen er lagt, her set fra vejen ved Bratenskoven.

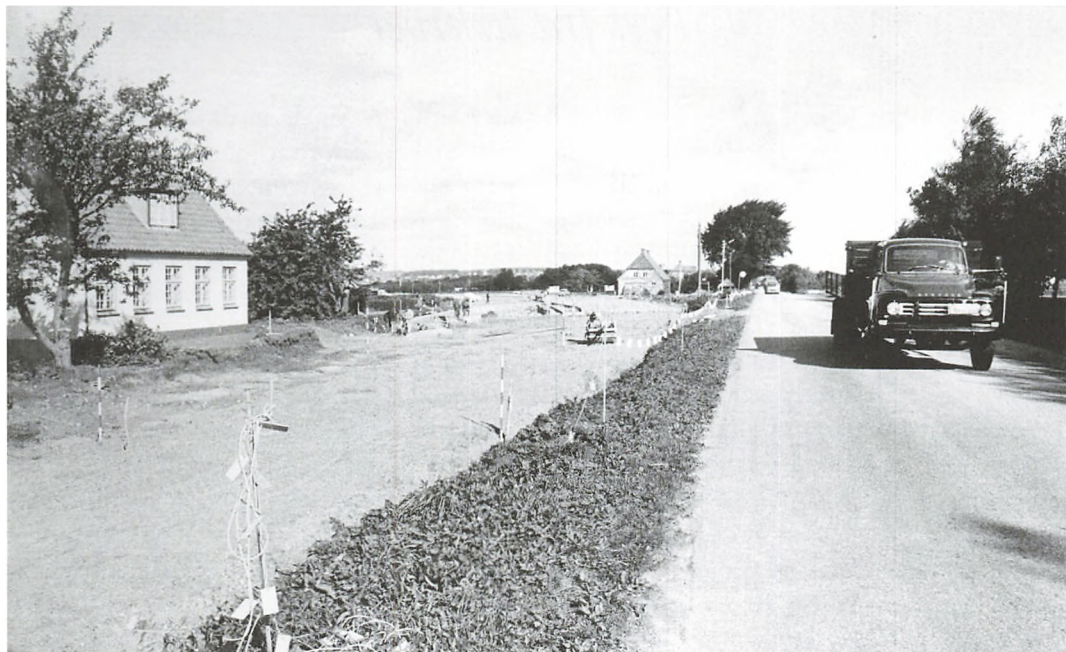
Nu begynder opfyldningen at tage form, foto maj 1964.

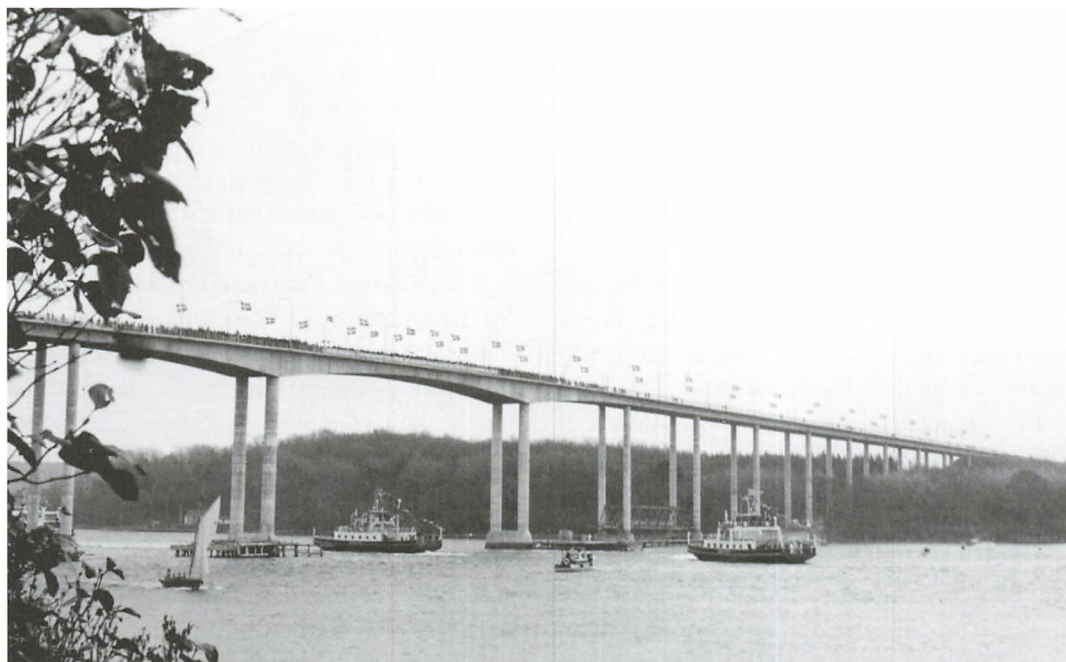
Endnu er der færgeoverfart mellem Vindeby og Svendborg.

2 raske færgebetjente, Marius Rasmussen og Poul Holstebro, som snart skal skifte arbejde.

Gammel og ny vejbane i det nye veikryds ved Sundhøj. Endnu står stuehuset til den gamle "Lundsgaard" midt i billedet. Den holstenske lade lå til venstre derfor, ude hvor den nye vej går, men er allerede nedbrudt.

De sidste færgeture med indvielsen af Svendborgsundbroen fredag d. 18. november 1966. En ny tid begynder!

Nyt fra arkivet

Når denne årbog udkommer vil Svendborgsundbroen kunne fejre sit 40-jubilæum. Så mange år er der gået siden, at den da nye samfærdselsåre mellem Tåsinge, Svendborg og Fyn blev taget i brug. I dag betragter vi næsten broen, som om den har været der altid. Og i dag er det kun de ældre og gamle, som har haft en del af deres liv med færgvæsenet, der husker dette. Ved en sådan mærkedag må der være grund til at dukke ned i gemmerne og finde nogle erindringsbilleder frem til en lille kavalkade. Færgbilleder har vi mange af, men arkivet prøver her tillige at fremdrage lidt andre motiver end de sædvanlige. Fotografier, der kan vise noget om broens tilblivelse sammen med færgernes sidste tid. Men det har dog samtidig måttet konstateres, at vi i høj grad savner billeder fra brobyggeriet her på Tåsingesiden. Det må blive en opgave for årbogens læsere gennem det næste tiår, frem til 2016, at finde noget i gemmerne. Da vil broen kunne fejre 50-års jubilæum, og til den tid må det vel være aktuelt med et særligt jubilæumsskrift? I år vil vi nøjes med at markere de 40 år med disse billeder samt årbogens forside.

Også et andet jubilæum kan markeres med denne bog – da det er bog nr. 20, der hermed indføres i rækken af "Tåsinge Årbøger". Havde Valdemar Jensen levet i dag, havde det med sikkerhed glædet ham, at der fortsat er liv i det gode initiativ, han tog i 1987, og som viser, at hans vision var rigtig. Bogen er blevet en god formidler for det lokalhistoriske stof vedrørende Tåsinge, der er kommet fra både forfattere og arkivets gemmer, men er også i høj grad med til at skabe en tæt kontakt mellem arkiv, museum, foreningen og læserne. Det gælder ikke mindst dem, som bor uden for øen. Og uden denne bog havde "Tåsinge Museumslaug" sikkert ikke haft så mange medlemmer, som tilfældet

er. Det er derfor de medhjælpende kræfters håb, at bogen fortsat må kunne udkomme, til glæde og gavn for alle, der interesserer sig for øen Tåsinge og dens historie, og som hvert år ser frem til, at bogen skal udkomme. Forhåbentlig også fremover med lidt farver på siderne!

Det er artiklen om Bregninge Biograf, der bringer farverne ind i "Tåsinge Årbog". Dens illustrationer ville se for kedelige ud, hvis de kun fremstod i sort-hvidt. Forfatterne har fundet god professionel hjælp dertil i familien, så den har kunnet leveres med et færdigt lay-out. Nyd den! Den vil sikkert vække minder hos mange.

Arbejdet i arkivet har gået sin vante gang. Det er glædeligt at kunne fortælle, at en anonym giver har betænkt os med midler til indkøb af en ny farveprinter samt scanner. Og i skrivende stund håber vi at have fået hele vort edb-system til at fungere sammen i netværk. Dette gælder også vor internet-forbindelse samt e-mail adressen (se de 2 sidste sider i bogen).

Afleveringernes antal har knapt været så mange som i det foregående år, men der har været flere besøgende samt telefoniske henvendelser, ligesom der også nu kommer e-mails.

I den forløbne sommer kom der gæster både fra Lammefjorden, England og Australien. Fra sidstnævnte var det en datter af en af de engelske flyvere, der ligger begravet på Landet kirkegård, Louis Godfrey Glaus. Det var første gang, at hun besøgte faderens grav, og det berørte hende meget.

I begyndelsen af året ansøgte vi "Fynbofonden" om økonomisk hjælp til indkøb af en ny kopimaskine. Fonden tilbød os i stedet for penge at overtage en brugt maskine, som fonden agtede at skifte ud. Nu står den i arkivet og kører fint. Det er vi "Fynbofonden" meget taknemmelig for, navnlig da

den gamle ”stod af” kort tid efter og ikke kunne repareres. Men den har også fungeret upåklageligt gennem 16 år og produceret ca. 92.300 kopier. Det var med en varm tanke til dem, der i sin tid gav den til arkivet, Kirstine og Valdemar Jensen, at vi tog afsked med den. Hvad skulle vi have gjort uden kopimaskine?

Nu ser vi med spænding frem imod år 2007 og de vilkår, der kan blive for lokalarkiverne i den nye storkommune. Meget er uafklaret, men vi håber stadig at kunne bo og virke i vore lokaler på Biblioteksvej, så vi kan tage imod de gæster, der gerne vil besøge os. Velkommen i arkivet.

Mindeord

Kort tid før de sidste detaljer vedrørende denne årbogs indhold faldt på plads, kom den pludselige meddelelse om Arne Skovbo Asmussens død.

Det er med sorg, at vi erfarer dette. Så sent som i august måned havde han været med til at gennemgå de sidste af årets artikler og derefter personligt leveret korrekturen tilbage.

Hans varme interesse for sin slægt og hjemstavn gjorde ham til en engageret og værdifuld medhjælper i vort arkiv, og hvor han også havde visioner og idéer for fremtiden.

Hans mangeårige og gode indsats som leder af hjemmevernet på Tåsinge gjorde ham selvskreven til også at gennemgå og ordne vore arkivalier vedrørende dette værn.

Vi havde set frem til endnu flere års hjælp-somhed og godt samvær, men således skulle det ikke blive. Her vil hans rolige og reelle væremåde blive savnet, men størst vil savnet dog være i hjemmet, for hans kone Eva og deres datter med familie.

Æret være hans minde!

Erik Hansen

Nyt fra museet

Indledningsvis vil jeg som ny formand sige, at jeg er dybt imponeret over den entusiasme og arbejdsvilje, det store antal af frivillige mennesker omkring museet yder. For foruden disse mennesker var der nemlig ikke noget Taasinge Museum – så en stor tak til Jer alle sammen.

Jytte Munch er en af disse. Nu har Jytte efter 8 år valgt at stoppe som formand og bestyrelsesmedlem. Jeg vil derfor benytte lejligheden til at sige Jytte tak for det enorme engagement og den store virkelyst og erfaring, hun igen disse år har beriget museet med.

Jytte har lovet at forsætte som frivillig aktiv – hvilket ikke mindst jeg som ny formand er glad for.

Også Jens Højte har valgt at stoppe i bestyrelsen, og også til ham skal der lyde en

stor tak for dit arbejde som næstformand i museumslauget gennem mange år. Om et formandsskift, i hvert fald udad til, vil medføre de store forandringer er tvivlsomt. Jyttes store arbejdsindsats vil, for mig som ny og uerfaren formand, blive svær at leve op til. Men jeg ser, at museum og arkiv er en sum-mende bikube af aktive frivillige, som med deres viden og energi rummer alt det, der gør det muligt at drive et museum/arkiv. Vi i bestyrelsen skal være tovholderne – have der store overblik. – men uden de frivillige var der intet museum. I den ånd har vi i bestyrelsen besluttet at nedsætte et antal ansvars-områder, og til hvert af disse er tilknyttet en eller flere personer. Det kan være ansvaret for udstillingerne, arrangementer, bygninger, rengøring o.s.v...

Vores håb er på denne måde bedst at udnytte de resurser, erfaringer og den kreativitet, der er så rigeligt af blandt vore aktive.

Mange medlemmer, der jævnlige kommer på museet, kender kun udstillingerne i overfladisk grad. Derfor arrangerede vi en aften midt på foråret, hvor Grethe Simonsen med sikker og kyndig hånd guidede os rundt og gjorde "tingene" til levende historie. Så tak til Grethe for en god og lærerig aften.

Som alle andre museer står vi i en brydningstid. Fremtidens kommunesammenlægninger medfører en stor uvished – vel især i forholdet til økonomiske tilskud. Men intet er afklaret endnu, så vi håber på det bedste. Vi har i den forbindelse haft Morten Sol Petersen fra det kommende sammenlægningsudvalg på besøg. Lad os håbe hans interesse for stedet kan give den nødvendige opmærksomhed for vores museum fremover. De løbende gøremål på museet med registrering, arbejde med udstillingerne, vedligeholdelse af bygninger og udenomsarealer har gået sin vante gang. Et nyt alarmsystem har været en nødvendig investering, som på sigt skal give besparelser – men sammen med, at vi har genoptrykt nye brochurer, har det knebet med resurser til de store tiltag med fornyelser af vores udstillinger.

Lad os håbe den kommende sæson vil bringe nye ideer og muligheder for sådanne tiltag.

Et nyt "gammelt" køkken er det blevet til, og skipperhjemmet har fået en flot overhaling. Gavlen på rebslagerhuset er under renoivering og vil i løbet af efteråret stå færdig.

Bygningerne og de omliggende arealer er holdt i flotteste stand, og vi bliver ofte rost af de besøgende for det. Endnu et skulderklap til tirsdagsholdet.

En sommer som denne med sol og høje temperaturer er som regel ikke god for antallet af besøgende. Andre museer har lignende problemer, men på trods af dette ser denne sæson dog ikke så dårlig ud for os. Det gode vejr var til gengæld et plus, da vi holdt vor 4.

julifest. Omkring 350 mennesker mødte op og nød en smuk aften med festræle af Hans Jørn Hansen fra Dinesgården og en flot opvisning af vores lokale folkedansere.

Årets udflugt gik til Koldinghus og Christiansfeld – og den vanlige busfuld af glade mennesker fik en spændende oplevelse. Og selv om man nok altid kunne bruge mere tid på de valgte steder, gav de bestilte guider et fyldigt indblik i stedernes historie, som uden tvivl var en god appetitvækker til et gensynsbesøg.

Et museum i stilstand er ikke noget levende museum. Fornyelse er påkrævet, hvis man vil overleve som andet end et magasin for opbevarelse af gamle sager. I bestyrelsen har vi nedsat et aktivitetsudvalg med folk fra både arkiv og museum. Tanken er, 3-4 gange om året at tilbyde forskellige arrangementer. Det kan være foredrag, lysbilledfremvisning eller ture rundt til Tåsinges historiske lokaliteter. Det kan være markedsdage på museet med gamle håndværk, egnsretter, historisk musik eller folkedans - ideerne er talrige. Så snart planlægninger ligger mere fast, vil de blive annonceret.

Bent C. Nielsen har længe haft et ønske om at donere sin samling af musikinstrumenter, noder og musiklitteratur til museet. Vi huser på nuværende tidspunkt omkring en tredjedel af denne samling, men for at få plads til resten kræver det en udvidelse.

Vi arbejder på nuværende tidspunkt på at søge fondsmidler til en ny bygning til dette formål – og håber på sigt at kunne præsentere denne enestående og omfattende samling i passende og værdige rammer.

At vi løbende modtager nye effekter til museum og arkiv er en klar tilkendegivelse af interessen fra øens beboere. Man værner om den lokale fortid. Lad os håbe, at vi for eftertiden kan bevare denne interesse og som afslutning opfordre til, at ikke kun genstande, men også mennesker, som ønsker at gi' en hånd med, altid er velkomne på museet.

Hvordan får du kontakt til Tåsinge Museumslaug?

Drejer det sig om museet, arkivet, medlemskab, spørgsmål om eller forslag til foreningsarbejdet, udflugter m.m. – kontakt da en af nedenstående.

Bestyrelsen:

Poul Rasmussen, (formand) Udflyttervej 29,
Svendborg, tlf. 6254 1022
e-mail: udflytte@post9.tele.dk

Jette Hudevadt Munk, (næstformand)
Strandgade 71, Troense, tlf. 6322 5091
e-mail: nohansen@nohansen-agentur.dk

Erik Sloth, (sekretær) Bjerrebyvej 44,
Bjerreby, tlf. 6254 1217
e-mail: e.gudumslloth@hotmail.com

Eluf Fischer Nielsen, Vievej 11,
Bregninge, tlf.6222 6160

Hans Bramming, Kogtvedhøj 56,
Svendborg, tlf.6222 7271

Alice Høltzel, Bjerrebyvej 86,
Bjerreby, tlf. 6254 1254

Niels Jørgen Kristiansen, Lundbyvej 22,
Lundby, tlf. 6254 1668

Mogens Viggo F. Hansen, Thorseng 17,
Eskær, tlf. 6222 6042

Ulla Larsen, Niels Juels Vej 37,
Svendborg, tlf. 6222 5230

Regnskabsfører:

Gitte Rasmussen, Wandallsparken 31,
Svendborg

Museumsforvalter:

Niels Jørgen Kristiansen, Lundbyvej 22,
Lundby, tlf. 6254 1668

Arkivet:

Erik Hansen, (arkivleder) Bellisvej 9,
Sundhøj, tlf. 6222 5002
e-mail: ehansen@sydfynsmail.dk

John Frikke, Brogade 25,
5900 Rudkøbing, tlf. 6221 8882
e-mail: mister@post5.tele.dk

Bent E. Pytlick, Sangdrosselvej 14,
Landet, tlf. 6254 1631

Poul T. Rasmussen, Bjernemarksvej 20,
Sundhøj, tlf. 6222 6134
e-mail: poul-ras@sydfynsmail.dk

*Hvor intet andet er anført, er postnr.
5700 Svendborg).*

RESERVER ALLEREDE NU DATOEN

søndag, den 2. september 2007

og deltag i museumslaugets udflugt
til strandingsmuseet St. George i Thorsminde,
hvor alle er velkomne – så tag venner og bekendte med!

Praktiske oplysninger:

TAASINGE SKIPPERHJEM OG FOLKEMINDESAMLING

Kirkebakken 1, Bregninge, 5700 Svendborg, tlf. nr. 6222 7144.

e-mail: museum@taasinge-museum.dk samt formandens udflytte@post9.tele.dk

Museets hjemmeside: www.taasinge-museum.dk

Museets åbningstider: Oplysning om museets åbningstider finder du på hjemmesiden eller ved henvendelse til et af følgende telefonnumre: I museets åbningstid: 6222 7144
Uden for åbningstid: 6254 1022 - 6322 5091 samt på en af ovenstående mail-adresser.

TAASINGE LOKALHISTORISKE ARKIV

Biblioteksvej 1, Landet, 5700 Svendborg, e-mail: taasingelokal@rkiv.dk

Åbent: Tirsdag kl. 19 - 21, eller efter aftale

(I jule- og sommerferien kun efter aftale)

Leder: Erik Hansen, Bellisvej 9, 5700 Svendborg, tlf. 6222 5002

Følgende publikationer haves til salg:

Valdemar Jensen:

Tåsinge rundt - en lokalhistorisk sejltur (1982). 98,- kr.

Søren Lolk – den mærkelige tåsingebonde (1985). 190,- kr.

Min læretid 1922 - 1926 hos »Langes« i Svendborg (1988). 30,- kr.

Poul Erik Møller Pedersen:

Elvira Madigan - det berømte kærlighedsdrama (1997). 56,- kr.

Peter Henningsen:

Niels Juul og almuen på Tåsinge 1714-66 (1993). 120,- kr.

Gunnar Kjer Mortensen:

Vemmenæs 23. april 1944 (1994). 20,- kr.

Anders Enevig:

Fakta om Elvira Madigan og Sixten Spare (2005). 248,- kr.

<i>Tåsinge Årbog 1987,</i>	80,- kr. (60,-)	<i>Tåsinge Årbog 1998,</i>	135,- kr. (100,-)
<i>Tåsinge Årbog 1988,</i>	85,- kr. (64,-)	<i>Tåsinge Årbog 1999,</i>	135,- kr. (100,-)
<i>Tåsinge Årbog 1989,</i>	85,- kr. (64,-)	<i>Tåsinge Årbog 2000,</i>	135,- kr. (100,-)
<i>Tåsinge Årbog 1990,</i>	90,- kr. (68,-)	<i>Tåsinge Årbog 2001,</i>	140,- kr. (105,-)
<i>Tåsinge Årbog 1991,</i>	140,- kr. (100,-)	<i>Tåsinge Årbog 2002,</i>	140,- kr. (105,-)
<i>Tåsinge Årbog 1992,</i>	100,- kr. (75,-)	<i>Tåsinge Årbog 2003,</i>	140,- kr. (105,-)
<i>Tåsinge Årbog 1993,</i>	100,- kr. (75,-)	<i>Tåsinge Årbog 2004,</i>	140,- kr. (105,-)
<i>Tåsinge Årbog 1994,</i>	110,- kr. (83,-)	<i>Tåsinge Årbog 2005,</i>	150,- kr. (115,-)
<i>Tåsinge Årbog 1995,</i>	110,- kr. (83,-)	<i>Sanghæfte</i>	30,- kr.
<i>Tåsinge Årbog 1996,</i>	110,- kr. (83,-)	<i>Gl. Tåsinge-kort 1822,</i>	25,- kr.
<i>Tåsinge Årbog 1997,</i>	115,- kr. (90,-)		

Priserne i parentes gælder for medlemmer af Tåsinge Museumslaug

